

9. PROTULIT ERGO MOYSES OMNES VIRGAS DE CONSPECTU DOMINI, AD CUNCTOS FILIOS ISRAEL. — Requiritur, inquit Origenes, *homil. 6*, et refertur can. *Licet, viii, Quæst. 1*, in ordinando sacerdote populi presentia, ut sciant omnes quod qui praestantior est ex omni populo, qui doctor, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligatur ad sacerdotium.

12. DIXERUNT AUTEM FILII ISRAEL AD MOYSEN: ECCE CONSUMPTI SUMUS, OMNES PERIVIMUS, — quasi dicant: Magna pars populi consumpta est hisce plagis tui, puta plus quam quindecim millia, ut patet cap. præced.; itaque omnino timendum est ne omnes pari modo consumamur et pereamus, si vel leviter aliquando Deum offendamus aut murmuramus; maxime cum quicumque ad ta-

bernaculum accedit, ut Deo adoleat aut sacrificet, protinus ab eo occidatur, quasi dicant: quid ergo consilii, ne moriamur? quibus respondet Dominus, cap. seq., vers. 1, scilicet ut Aaronem, quasi pontificem designatum, deprecatores apud Deum, in quavis populi offensa adhibeant, ideoque eum cum suis posteris, utpote sacerdotibus, alant dando eis decimas et primitias. Nota: Pro *peribimus*, cum Hebraeis, Septuaginta et Romanis corrigendum est *perivimus*, quasi dicant: Ita certo peribimus, ac si jam perissemus, ita certum est nos perituros esse, ac si jam id factum esset, ac si jam essemus in fossa sepulti (1).

(1) Hebr. est, *en exspiramus, interimus, omnes perimus!*

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pro sorte hereditaria, alimonia et stipendio Deus sacerdotibus consignat victimas, primitias et oblationes: Levitis vero, vers. 21, decimas. Secundo, vers. 26, Levitis jubet ut ex decimis suis decimas dent sacerdotibus, easque meliores et selectiores.

1. Dixitque Dominus ad Aaron: Tu, et filii tui, et domus patris tui tecum portabitis iniquitatem Sanctuarii, et tu et filii tui simul sustinebitis peccata sacerdoti vestri; 2. sed et fratres tuos de tribu Levi, et sceptrum patris tui sume tecum, praestoque sint, et ministrant tibi: tu autem et filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii. 3. Excubabuntque Levitæ ad præcepta tua, et ad cuncta opera tabernaculi: ita duntaxat, ut ad vasa Sanctuarii et ad altare non accedant, ne et illi moriantur, et vos pereatis simul. 4. Sint autem tecum, et excubent in custodiis tabernaculi, et in omnibus caeremoniis ejus. Alienigena non miscabitur vobis. 5. Excubate in custodia Sanctuarii, et in ministerio altaris, ne oriatur indignatio super filios Israel. 6. Ego dedi vobis fratres vestros Levitas de medio filiorum Israel, et tradidi donum Domino, ut serviant in ministeriis tabernaculi ejus. 7. Tu autem, et filii tui, custodite sacerdotium vestrum; et omnia quæ ad cultum altaris pertinent, et intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur: si quis externus accesserit, occidetur. 8. Locutusque est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia quæ sanctificentur a filiis Israel, tradidi tibi et filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna. 9. Hæc ergo accipies de his, quæ sanctificantur et oblata sunt Domino. Omnis oblatio, et sacrificium, et quidquid pro peccato atque delicto reddidit mihi, et cedit in Sancta sanctorum, tuum erit, et filiorum tuorum. 10. In Sanctuario comedes illud: mares tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi. 11. Primitias autem, quas voverint et obtulerint filii Israel, tibi dedi, et filiis tuis ac filiabus tuis, jure perpetuo: qui mundus est in domo tua, vescetur eis. 12. Omnem medullam olei, et vini, ac frumenti, quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi. 13. Universa frugum initia, quas gignit humus, et Domino deportantur, cedent in usus tuos: qui mundus est in domo tua, vescetur eis. 14. Omne quod ex voto reddiderint filii Israel, tuum erit. 15. Quidquid primum erumpit et vulva cunctæ carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui juris erit: ita duntaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias,

et omne animal quod immundum est, redimi facias: 16. ejus redemptio erit post unum mensem, siclis argenti quinque, pondere Sanctuarii. Siclus viginti obolos habet. 17. Primogenitum autem bovis et ovis et capræ non facies redimi, quia sanctificata sunt Domino, sanguinem tantum eorum fundes super altare, et adipem adolebis in suavissimum odorem Domino. 18. Carnes vero in usum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum, et armus dexter, tua erunt. 19. Omnes primitias Sanctuarii, quas offerunt filii Israel Domino, tibi dedi, et filiis ac filiabus tuis, jure perpetuo. Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis. 20. Dixitque Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos; ego pars hereditas tua in medio filiorum Israel. 21. Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem, pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis: 22. ut non accedant ultra filii Israel ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum, 23. solis filii Levi mihi in tabernaculo servantibus et portantibus peccata populi: legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Nihil aliud possidebunt, 24. decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum et necessaria separavi. 25. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 26. Præcipe Levitis, atque denuncia: Cum acceperitis a filiis Israel decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est, decimam partem decimæ, 27. ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de aris quam de torcularibus: 28. et universis quorum accipitis primitias, offerte Domino, et date Aaron sacerdoti. 29. Omnia quæ offeretis ex decimis, et in donaria Domini separabitis, optima et electa erunt. 30. Dicesque ad eos: Si præclara et meliora quæque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area et torculari dederitis primitias: 31. et comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos quam familiæ vestræ, quia prelium est pro ministerio, quo servitis in tabernaculo testimonii. 32. Et non peccabitis super hoc, egregia vobis et pingua reservantes, ne polluatis oblationes filiorum Israel, et moriamini.

1. TU ET FILII TUI PORTABITIS INIQUITATEM SANCTUARIUM, — *q. d.* Tu et tui posteri, utpote sacerdotes, dabitis poenas, si quid peccatum fuerit a quopiam et populo, in caeremoniis Sanctuarii, aut si externus quis eis se immisceat, vestra negligentia, aut timore et dissimulatione. Jam enim vos confirmavi in sacerdotio, auctoritatemque per duo miracula enarrata cap. xvi et xvii, apud populum vobis conciliavi: vestrum ergo est sacra Dei et sacerdotii jura animose tueri.

2. ET SCEPTRUM PATRIS TUI SUME TECUM. — «Sceptrum,» id est tribum. Hebræum enim שֵׁבֶט *sebet* et sceptrum et tribum significat. Quilibet enim tribus suam habebat virgam sive sceptrum, ut dixi cap. xvii, 3. Unde Septuaginta vertunt, *populum patris tui*, scilicet Levitas oriundos ex Levi patre tuo.

3. EXCUBABUNTQUE LEVITÆ AD PRÆCEPTA TUA, — ut ea implent, seu famuli vigiles, qui stant et quasi excubant, expectantes herorum mandata et imperia; unde hebraice est: *Custodiant custodiam tuam*, id est exactissime et diligentissime custodiant præcepta tua. Hoc enim studium et diligentiam significat hæc repetitio custodiæ.

ET AD CUNCTA OPERA TABERNACULI, — ut scilicet ea custodiant et portent, cum movenda sunt castra; deponant et erigant, cum figenda sunt castra.

NE ET ILLI MORIANTUR ET VOS. — Illi, propter transgressionem, puta contactum sacrorum eis vetitum; vos, propter omissionem et negligentiam, qua eos sacris non prohibuistis.

4. ET IN OMNIBUS CÆREMONIIS EIUS. — Cæremoniæ hic vocantur ministrationses religiosæ Levitarum circa tabernaculum ejusque vasa, quas commemoravi vers. 3. Ubi nota: Idem, aut pene idem sunt hæc quinque, scilicet exornatio, opera, ministrationses, custodiæ, caeremoniæ tabernaculi; hæc enim omnia non aliud significant quam officia et ministeria, quæ obunda erant Levitis et sacerdotibus circa tabernaculum. In his enim excubare debent sacerdotes, æque ac milite: i. castris, atque in his militare bonam militiam, ut ait S. Paulus.

EXCUBATE IN CUSTODIA SANCTUARI ET MINISTERIO ALTARIS, NE ORIATUR INDIGNATIO SUPER FILIOS ISRAEL. — Nota: Deus hic minatur se negligentiam sacerdotum et sacerdotum ultimum in populum, quia populus cum sacerdotibus unum facit corpus et rempublicam, et populi est alere sacerdotes, itaque curare, ut sacra rite ab eis obeantur. Sacerdotum ergo est rite sacra tractare, itaque mediatores se inter Deum et populum interponere, atque ab eo iram Dei avertere.

Audiant hæc Christiani et sacerdotes novi Test.

tamenti, illudque quod sequitur: « Tu et filii tui, custodite sacerdotium vestrum, et omnia que ad cultum altaris pertinent; » unde recte ait S. Paulus: « Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, » Il *Timoth.* II, 4, multo minus otio, ambitioni, desidia et deliciis. Audiant vani, desides et delicati clerici probrium, quod eis inoleat S. Bernardus scribens ad Eugenium Pontificem: « Vides, inquit, nonnullorum in Ecclesia zelum omnem fervere pro dignitate tuenda; dignitati datur totum, sanctitati parum vel nihil: inter hæc tu, Pastor, incedis circumdatus varietate, et quid interim faciunt oves? Hoc quippe fateor, pascuam sunt demonum, non hominum. »

Audiant Hugonem Cardinalem in *Genes.* XLVII, ex S. Bernardo hæc in clericos molles, qui omnium statum delicias, nullius vero onera et labores sibi accersunt, detonantem: « Habent, inquit, singula hominum officia laboris aliquid, et aliquid quod delectat. Adverte quorundam prudentiam, qui novo inter hæc artificio discurrentes, totum quod delectat, eligunt et amplectuntur; quod molestum est, fugiunt et declinant. Cum militibus superbite fastus, amplam familiam, phaleras, accipitres, aleas et hujusmodi frequentant. A mulierulis dependentes a collo murium pelles, ornatos thalamos, balnea et omnem mollium mutantur. Caute omnino fugiunt lorice pondas, et insomnes in castris noctes, et incerta bellorum discrimina; atque multibrem verecundiam et disciplinam, et, si quid sexus ille habet laboris, declinant. Cum resurgere cœperint homines in ordine suo, ubi putas generatio ista collocabitur? Si divertere voluerint ad milites, eos repellent pro eo quod secum minime labores et pericula tolerarunt: sic agricola, sic vinitor et cæteri. Quid ergo restat, nisi quia omnis ordo eos expellit et accusat, ut illum sortiantur locum, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. » Dixit S. Paulus ex Mose: « Non alligabis os bovi; » cuiusmodi bovi? numquid ludenti? numquid lascivienti? numquid otio vacanti? minime, sed « trituranti, » sed in area laboranti; nam, ut idem ait Il *Thessal.* III: « Si quis non vult operari, nec manducet. » Legant clerici qui fructus Ecclesie carpunt, et laborem Ecclesie non impendunt, S. Bernardum in illud: « Ecce nos reliquimus omnia; » et S. Gregorium, homil. 17 in *Evang.*

6. ET TRADIDI DONUM DOMINO. — « Domino, » id est mihi; sunt enim hæc verba Domini, qui hic more Hebræo de se loquitur in tertia persona.

7. OMNIA QUÆ INTRA VELUM SUNT, PER SACERDOTES ADMINISTRABUNTUR. — « Intra velum, » id est intra Sanctum, et intra Sanctum sanctorum. Duplex enim erat velum: unum, dirimens Sanctum ab atrio; alterum, dirimens Sanctum a Sancto sanctorum. Levite ergo hic accerentur ingressu tam Sancti quam Sancti sanctorum (1).

(1) Pro per sacerdotes administrabuntur, bebr. est, mi-

8. ECCE DEDI TIBI (O AARON) CUSTODIAM PRIMITIARUM NEARUM. — « Primitiarum, » id est oblationum; pro his enim sepe capitur vox *primitiæ* tam a Septuaginta quam a nostro Interprete. Unde sequitur explicativa causa: « Omnia que sanctificantur a filiis Israel, » id est omnia que mihi segregantur et offeruntur. Nam hebraice est, *dedi tibi custodiam oblationum nearum*, puta *omnium sanctitatum*, id est sanctificationum filiorum Israel, ut videlicet et custodias, id est custodiri jubeas, et cures omnia que filii Israel Deo offerunt et consecrant; sed a limitatione et determinatione que sequitur, ut scilicet ea inter filios tuos, id est inter minores sacerdotes, dividas et distribuas.

LEGITIMA SEMPERNA, — ut scilicet tibi tuisque sacerdotibus cedant, quasi legitima et jura tibi et sacerdotibus lege perpetua debita: unde hebraice est *lega*, sive *statuto eterno*.

9. OMNIS OBLATIO ET SACRIFICIUM, ET QUIQUID PRO PECCATO ATQUE DELICTO REDDITUR MIHI, ET CEDIT (cedere solet et debet) IN SANCTA SANCTORUM, TUM ERIT ET FILIORUM TUORUM, — *q. d.* Quicquid mihi offertur et sacrificatur, ideoque est sanctum sanctorum, id est, est sanctissimum, hoc cedet solis sacerdotibus, non Levitis.

Prima hæc est lex, et primum donum, quasi stipendium a Deo consignatum sacerdotibus, scilicet victimæ qualibet, et sacrificia ex legis præscripto oblata.

10. IN SANCTUARIO (in atrio Sanctuarii sive tabernaculi, juxta altare holocaustorum) COMEDES ILLUD. — Omnia enim sacrificia sive victimæ comedi debent in atrio tabernaculi; alia vero dona sive oblationes, ut primitiæ et decimæ, poterant domi comedi.

MARES TANTUM EDENT EX EO, — scilicet sacrificio pro peccato et delicto, quod proxime precessit, quodque, ut dictum est, est sanctum sanctorum, id est, est sanctissimum. Nam ex hostia pacifica, etiam femine comedeant, ut patet *Levit. x, 14, Deuter. XII, 18, et XVI, 11.*

QUIA CONSERVATUM EST TIBI. — Hebraice, *sanctitas erit tibi*, id est tibi segregata erit, et ad te pertinebit hæc oblatio, utpote sancta ad sanctum, id est consecratum Deo.

11. PRIMITIAS AUTEM QUAS VOVERINT ET OBULERINT FILII ISRAEL, TIBI DEDI, ET FILIIS TUIS. — « Primitias, » id est oblationes; ita enim habent Hebræa: *Oblationem doni eorum, omnes oblationes quas obulerint filii Israel, dedi tibi (2), q. d.* Dedi etiam tibi, o Aaron, et filiis tuis sacerdotibus, quicquid ad immolandum dono dederint et obtulerint filii Israel. Nam de sacrificiis hic agi patet ex eo quod

nisterium, seu opus doni singularis dedit sacerdotum vestrum, id est, ex singula gratia vos munere sacerdoti donavi.

(2) Seu magis ad litteram, hæc porro erit tibi sublatio doni eorum quoad omnes agitationes (oblationes eas, quas offerantur Deo agitando eas in omnes partes) Israelitarum.

Primum donum sacerdotum sum victimæ hebraice. Vers. 10.

Vers. 11. Secunda donum sunt viginti sponte sua.

sequitur: « Omnis mundus vescetur ex eo; » ex primitiis enim, decimis et aliis sponte oblatis, nec tamen immolatis, poterant vesci etiam immundi. Hæc est secunda lex, et secundum donum a Deo consignatum sacerdotibus, scilicet omnes victimæ sponte oblatae.

12. OMNEM MEDULLAM OLEI ET VINI AC FRUMENTI, QUIQUID OFFERUNT PRIMITIARUM DOMINO, TIBI DEDI. — « Medullam, » hebraice *pinguedinem*, *q. d.* Quod pinguisimum et optimum est inter frumenta, vina et oleum, dedi tibi. Nam Hebræi pro primitiis debebant offerre, non pessima, sed optima, uti præcipitur vers. 29 et 32. Est hæc tertia lex et tertium donum sacerdotum, scilicet primitiæ frugum.

Nota primitias distingui a decimis; primitiæ enim sunt primi fructus, decimæ sunt decima pars fructuum: illæ immediatè offeruntur Deo in gratiarum actionem, pro frugibus terræ; hæc proxime sacerdotibus dantur in stipendium sustentationis, pro ministerio quo serviunt Ecclesie et templo.

Nota secundo: Jure naturali nec Judæi nec Christiani tenentur ad primitias dandas, uti nec ad decimas, nisi quantum eæ necessarie sunt ad sustentationem ministrorum Ecclesie. Judæi ergo tenebantur ad primitias et decimas jure divino, quod iam hic quam *Levitici* cap. ult. sancitur; Christiani vero ad decimas tenentur jure canonico.

Nota tertio: Est tamen solutio primitiarum, uti et decimarum, juri et rationi naturali valde consentanea. Ratio enim naturalis dicit decens esse ut Deo prima queque offeramus. Hinc etiam apud veteres Romanos, non gustabant novas fruges aut vina, antequam sacerdotes primitias libassent, ut ait Plinius, lib. XVIII, cap. II. Pari modo Ethnici decimas solvebant. Vide Plinium, lib. XIX, cap. XIV, et Plutarchum in *Lucullo*, et in *Problemat.* cap. XVI. Pluribus idipsum ostendam in fine capituli. Hinc et ante legem, Abraham, ex Dei et nature instinctu, decimas dedit Melchisede, *Genes. XIV*; et Jacob vovit decimas cunctorum que ab eo acciperet, *Genes. XXVIII*. Recta enim ratio dicit ut justa et decens portio bonorum offeratur Deo; talis autem est decima. Cui adde causam symbolicam: denarius enim significat perfectionem, est enim terminus numerorum simplicium, omnes illos continens; cæteri enim ex ipso semel vel sepius repetito, et ex alio simplici componuntur. Itaque qui decimam Deo in ministris solvit, sibi novem retinet, significat se esse imperfectum, et expectare perfectionem a Deo per ipsius ministros.

Nota quarto: Quadruplices primitias pendebant Judæi: primo, primitias spicarum die secunda azymorum, *Levit. XXII, 10*; secundo, primitias panum in Pentecoste, *Levit. XXII, 17*; tertio, primitias panum, quos hebdomadatim pinsebant, uti dixi *Numer. xv, 21*; quarto, in mense septimo, puta in festo Tabernaculorum, collectis omnibus

Symbolum de arietis decimis.

Quadruplices primitias solvant Judæi.

frugibus, tam ex messe quam ex æstivæ, earum omnium primitias dabant: et hæc quartæ passim intelliguntur, cum in Scriptura 6° mentio primitiarum.

Ubi advertere: Licet harum quarundam primitiarum quantitas non fuerit definita a Deo, ex consuetudine tamen vel majorum decreto definita fuit, scilicet ut darent inter quadragesimam et sexagesimam partem; ita ut maxime essent pars quadragesima fructuum, minime essent pars inter sexagesima, uti tradidit S. Hieronymus in *Ezech.* XLV, et Abulensis in cap. XVII *Numer.* Quest. XIV, et Ribera, lib. III *De Templo*, cap. II, et satis colligitur ex cap. *Decimam*, tit. *De decimis*. Quisque ergo, inter quadragesimam et sexagesimam, dabat eam partem quam volebat.

Ha tropologice, Christianos non tantum vite et studiorum, sed et operum et actionum singularum primordia, Deo offerre decet. Hinc et ab olim Imperatores mox a creatione sua, officium et obsequium sum Romano Pontifici, quasi primitias imperii debebant. Feclit id inter alios Justinus Imperator, ad quem rescribens Hormisdas Pontifex: « Debitas, inquit, B. Petro Apostolo imperii vestri primitias reddidistis. »

13. UNIVERSA FRUGUM INITIA (« initia, » id est Vers. 13. primitiæ), QUI MUNDUS EST IN DOMO TUA, VESCETUR EIS, — si videlicet aliquid ex hisce primitiis fuerit Deo immolatum et sacrificatum; nam alias, si soli sacerdoti ille offerentur, poterant a quibusvis, etiam immundis, comedi (1).

14. OMNE QUOD EX VOTO REDDIDERINT FILII ISRAEL, TUM ERIT, — si scilicet voverint illud Deo, non ad immolationem, sed tantum ad oblationem. Est hoc quartum donum sacerdotum, scilicet vota, id est ex voto oblata.

15. QUIQUID FRUCH ERUMPIT ET VULVA, etc., TUI JURIS ERIT. — Est hoc quintum donum et stipendium sacerdotum, scilicet primigenia animalium.

OMNE ANIMAL QUOD IMMUNDUM EST, REDIMI FACIAS. — « Immundum » intellige, non secundum speciem, uti est equus, mulus, camelus, sed per accidens, uti est avis clauda, manca, cæca, etc., que proinde Deo immolari non potest; nam Hebræi tantum animalium mundorum, puta ovis, bovis, capre et hominis, non autem immundorum, nisi solius asini, primigenia Deo offerant, uti ostendit *Exod. XIII, 12 et 13.*

16. CUCUS REDEMPTIO ERIT POST UNUM MENSEM, SICLI ARGENTI QUINQUE. — « Cucus, » scilicet hominis. Nam aliorum animalium primigenia offerri poterant post septimum diem a natiuitate, uti patet *Exod. XXII, 30, Levit. XXII, 27*, atque ex his quodque redimendum erat alio et alio pretio, pro sui valore; pluris enim valet primogenium

(1) Primitiæ, de quibus vers. 12, sunt annuæ, que ante omnia ex proventu annuo separantur; frugum autem *initia*, vers. 13, videntur esse id quod in arbore, agro, horto primo anno nascitur.

Primitiarum quantitas erit pars fructuum modici inter 40 sexagesima, uti dicitur in *Ezech.* XLV, et Abulensis in cap. XVII *Numer.* Quest. XIV, et Ribera, lib. III *De Templo*, cap. II, et satis colligitur ex cap. *Decimam*, tit. *De decimis*.

Vers. 13.

Vers. 14. Quartum donum sacerdotum sunt vota oblata ex voto.

Vers. 15. Quintum, sunt primigenia animalium.

16. animalium.

bovis quam ovis. Hominis ergo solius primogenitus post mensem offerri debebat Deo, et redimi pretio statuto, scilicet quinque siclis argenti, id est quinque florentis siliabancis. Hinc patet infantem primogenitum potuisse offerri Deo et redimi ante purificationem matris (hæc enim fiebat quadragesima die a partu), imo debuisse offerri et redimi, si mater in partu, vel paulo post moriebatur. Communiter tamen expectabant matres suam purificationem, ut cum ea simul suos infantem primogenitos offerrent et redimerent, uti fecit B. Virgo cum puero Jesu, *Luc. xxii, 2* (1).

17. PRIMOGENITUM AUTEM BOVIS ET OVIS ET CAPRE NON FACIES REDIMI, QUIA SANCTIFICATA SUNT. — quia scilicet Deo consecrata sunt, ut ei immolentur juxta legem; ideo redimi non possunt, uti redimuntur alia que Deo non sunt immolanda. Primogenita ergo bovis, ovis et capre Deo immolari debebant, ita scilicet ut sanguis eorum funderetur super altare, atque adeps eorum Deo in altari cremaretur, carnes vero eorum cederent in usum et esum sacerdotum.

18. SICUT PECTUSCULUM CONSECRATUM. — *q. d.* Sicut pectusculum et armus dexter ex hostia pacifica, ita tuus est, ut quivis mundus ex tua familia eis comedere possit; ita erunt et tue, et ad te pertinebunt hæc carnes primogenitorum mihi immolatorum, ut a quovis mundo tua familia comedi possint: patet ex sequenti.

19. PACTUM SALIS EST SEMPERITERNUM CORAM DOMINO, TIBI AC FILIIS TUIS. — *q. d.* Hæc dona et oblationes tibi do et consigno, quasi ex promissione et pacto sempiterno.

Nota primo: Hæc donatio Dei vocatur *pactum*, quia erat conditionata, et cum onere donatarii; vicissim enim sacerdotes hæc dona recipientes, obligabantur servire Deo et tabernaculo.

Nota secundo: *Pactum salis* vocatur pactum sempiternum, quia sal est symbolum æternitatis, uti dixi *Levit. ii, 13*.

20. DIXITQUE DOMINUS AD AARON: IN TERRA EORUM (Hebræorum, fratrum vestrorum) NIHIL POSSEDEBITIS, NEC HABEBITIS PARTEM (hereditatis) INTER EOS. — scilicet agros, vineas, prata, etc.; possidebant tamen Levite urbes 48, sed tantum ad habitandum; et suburbana eorum, ad alendum et pasendum sua pecora, ut patebit cap. xxxv, et *Josue xiv*. Incepte ergo Wicof hinc probare niscus est quod non liceat jam clericis ullas habere possessiones; nam hæc lex ceremonialis est, et jam abolita. Rursus Levite, præter urbes et suburbana, habebant decimam partem frugum terræ, cum ipsi vix essent sexagesima pars totius populi.

EGO PARS, ET HEREDITAS TUA IN MEDIO FILIORUM ISRAEL. — id est, ego sum pars tua, o Aaron, o pontifex, o sacerdos, et sors hereditatis tuæ, quam habiturus es inter filios Israel, hoc est, ut

(1) Post mensem addunt hebræi, pro *estimatione tua*, dummodo quinque siclos non excedas: ita Allioi.

explicatur *Josue xiii, 14*, sacrificia, victimæ et oblationes, quæ mihi offeruntur, sunt tua hereditas, nec aliam te habere volo, tam quia hæc abunde tibi sufficit; tam ne cultura agrorum et vinearum impliceris, sed totum te mihi meisque ministris impendas. Nam, ut ait S. Ambrosius, libro *De Fuga sæculi*, cap. ii: « Cui Deus portio est, nihil debet curare nisi Deum, ne alterius impediatur necessitatis munere: quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultu, atque huic nostro officio decerpitur, » *q. d.* Ego Deus vobis, o sacerdotes, ero arva, vineta, oliveta, segetes, vineæ, olivæ. Ego absque vomere et aratro, absque fossione et pastinatione, absque labore et cura ulla vestra vobis proferam ac reddam, que pinguisima gleba ulla, vitis fertilissima, olea fructuosissima, ingenti labore et cultura reddere possit. Ego ero vobis ager simul et fructus; ego vobis semper, et certo, et abunde procurabo ac largiar necessaria omnia; bono estote animo, in me spes vestras figite, a me bona manant omnia; vobis ne quidquam desit, cura erit mea: imo efficiam ut multo plus vobis, quam fratribus vestris, scilicet cæteris tribubus, quæ terram dividunt, supersit et redundet; uni ergo mihi vacate.

Secunda hujus sanctionis causa fuit, ut magna veneratione et charitate cætere tribus prosequerentur sacerdotes; et vicissim sacerdotes in eorum salutem aeris incumbere: hinc effectus ut, in spiritibus et sacris, omnes penderent a sacerdotibus; hi vero in corporalibus vite subsidiis, penderent ab aliis tribubus, *q. d.* Vultis, o Israelite, me Deum vestrum venerari, sacerdotibus meis date quæ ad victum et vestitum requiruntur, date ea quæ mihi a vobis debentur; vultis vicissim, o sacerdotes, ab Israelitis pingues hostias, primitias et oblationes, sacris operamini graviter, populum meum sedulo leges meas docete, ipsum vobis vestra religione, doctrina, sedulitate et exemplo devovite, ipsorum liberalitatem ac munificentiam, impietate, inertia, otio, lascivia ne refundite: eorum mens vobis, vestrum is corpus a me commendatum est.

Tertia causa fuit, quod Deus vellet suos ministrum populo dare speciem vite cælestis, ut non nimis terre terrenique bonis more suo inhiaret, sed ex tantum haberet in usu, cælestia vero haberet in voto et desiderio. Nam, ut ait S. Augustinus, homil. 23 *De Verbis Apostoli*: « Temporalia bona non cessant nos inflammare ventura, corrumpere venturiam, torquere transientiam; concupita inardescunt, adeptæ vilescunt, amissa vaneunt; » et S. Bernardus: « Nolite, ait, diligere ea que amata inquinant, possessa onerant, amissa cruciant. »

Hæc alludit David, *Psal. xv, 5*, dicens: « Dominus pars hereditatis meæ, et calicis mei; tu es qui restituis hereditatem meam mihi, » *q. d.* Deus mihi est omne bonum, et omnia; præter

Deum nihil requiro, ait S. Augustinus: hæc hereditatem, que tu ipse es, Domino, nemo mihi auferet. Tu enim illam mihi confirmas hic per gratiam, in celo vero reipsa confirmabis per gloriam. Hoc imitator nostri Clerici, qui ideo dicuntur *cozgi*, sive clerici, id est sors et portio Domini, et vicissim quorum sors et hereditas est Dominus. Ita S. Paulinus Nole Episcopus, Nola a Barbaris expugnata, captus precabatur: « Domine, non exerceat propter aurum et argentum; ubi enim mea sint omnia, tu nosti, » nimirum tu es sors mea, et portio mea in terra viventium. Ita S. Augustinus, lib. I *De Civit.* cap. 2.

21. FILIUS AUTEM LEVI DEDI OMNES DECIMAS ISRAELIS. — Hucusque sacerdotibus Deus pro eorum ministerio dedit victimas, primitias, aliasque oblationes voluntas et spontaneas: hic vero Levitis dat decimas. Hinc patet decimas non fuisse datas Levitis et sacerdotibus, ut vult Ribera, lib. III *De Templo*, cap. ii, sed solis Levitis: nam Levite ex his rursus dabant decimas sacerdotibus, uti hic dicitur, docetque Josephus et Nehemias, capite x, vers. 37 et 38; quod enim ibi dicit: « Erat autem sacerdos filius Aaron cum Levitis, in decimis Levitarum; » mox explicat subdens: « Et Levite offerent decimam partem decimæ suæ, in domo Dei nostri ad gazophylacium, in domo thesauri, » ut scilicet in eo custodiatur, indeque distribuatur sacerdotibus (1).

Narrat R. Eliezer quod Levi fuerit decimæ filiorum Jacob, incipiendo a Benjamin, ideoque oblatio sit per S. Michaelem Deo, ut huic Levite servirent in terra, sicut in celo angeli: tumque dixisse S. Michaelem Deo, æquum esse ut suos famulos alat rex, sique Deum decimas Levitis dedisset. An historicæ ita factum sit, novit Deus: alioqui pia et acuta est hæc contemplatio.

22. NEC COMMITTANT PECCATUM MORTIFERUM, — quod sit illis causa mortis, tam presentis quam æternæ.

23. SOLIS FILIUS LEVI, MIHI IN TABERNACULO SERVIENTIBUS, ET PORTANTIBUS PECCATA POPULI. — « Peccata, » id est penas peccatorum populi, si videlicet populus insinuet se ministerio tabernaculi, scilicet si id fiat per negligentiam Levitarum. Levitis enim commissa est custodia tabernaculi:

(1) Sunt qui magnos Levitarum redditus carpunt, quasi Sacerdotes sibi regias opes arrogassent, quam ipsi tamen republicæ vel patriæ vel nihil profuissent. Is respondens, quod ex ipso Mose et ex reliquis veteris Testamenti libris demonstrari potest, sacerdotes Hebræorum non modo sacrificia habuisse, sed etiam, more Ægyptiaco, ordinem eruditorum constituisse, ita ut ipsi simul etiam fuerint medici, judices, mathematici publici et scribæ, qui tabulas genealogicas Israelitarum curabant: quid igitur mirum, si tantis redditus haberent, ut satis commode vivere possent? Hinc etiam intelligitur, quare sacerdotibus nulli agri limpo tracta suo contenti dati fuerint. Nam si sacerdotibus agros habuissent ut alii, his colendis occupati, suorum numerum curam neglexissent. Cf. Michaelis in *Jure Mos.* part. i, § 52.

unde si ipsi permittant populum ad illud, puta ad Sanctum accedere, ipsos nunquam pro peccato hoc populi, quia tabernaculi curam a populo in eos transtuli, eisque commisi, et pro hæc cura decimas populi eis assignavi: unde quod in hæc peccatum erit, non a populo, sed a Levitis exitum. Et hoc est quod dixit Deus ad Aaron, vers. 4: « Tu et filii tui portabitis iniquitatem Sanctuarii, et sustinebitis peccata sacerdotum vestri, » id est patiemini, et puniemini, si permisistis aliquem e populo, qui non est ex genere vestro, puta ex genere sacerdotali, ministrare præter vos, *q. d.* Nemo cæterorum de filiis Israel accedat ad tabernaculum, quia soli filii Levi in eo debent ministrare, et portare peccata populi; ideoque si quid populus in hoc genere peccet, Levite peccatum hoc populi ferent et sustinebunt, quia illud non impediverunt, sed dissimularunt.

LEGITIMUM, — lex et sanctio hæc erit sempiterna.

26. PRCIPE LEVITIS: CUM ACCEPTERIS A FILIIS ISRAEL DECIMAS, QUAS DEDI VOBIS, PRIMITIAS (id est decimas) EARUM OFFERTE DOMINO (unde sequitur), ID EST DECIMAM PARTEM DECIMÆ. — Jubeat hic Deus ut Levite decimarum suarum decimas offerant Deo, id est Dei sacerdotibus, idque ad hoc, ut in hisce decimis Levite pares essent aliis tribubus, que ex labore suo offerant decimas Domino, uti mox planius dicam.

27. UT REPUTETUR VOBIS IN OBINATIONEM PRIMITIVORUM, TAM DE AREIS, QUAM DE TORCULARIBUS, — *q. d.* Vos, o Levite, ex decimis Israel quos assignavi versu 21, dabitis decimam earum partem pontifici et sacerdotibus, eamque primo illis separabit, antequam vos inde quidquam vobis sumatis. Ideoque hæc erunt veræ decimæ et primitiæ vestre tam frugum, quam uvarum et vini, quas offeretis mihi, dando eas sacerdotibus; easque ego ita accipiam a vobis, ac si vos essetis israelite laici, et penderetis mihi primitias et decimas agrorum et vinearum vestrarum.

Potant alioqui, ut Lyranus et Abulensis, hæc decimam decimæ, id est, centesimam omnium fructuum totius Israelis, a Levitis datam fuisse summo pontifici. Hoc enim videtur dici vers. 28: « Date ea Aaron pontifici. » Quod si ita est, fuit sane pontifex ditissimus, utpote quontannis recipientes centesimam partem frugum totius Judææ. Atque hinc D. Thomas, III, *Quæst.* LXXXVII, art. 4, ad 3, et alii docent par esse ut Clerici omnes, etiam Episcopi, decimas bonorum suorum dent Romano Pontifici. Pontifex vero esse non *exigil*, sed loco eorum, in majoribus beneficiis *avangil*, id est fructus primi anni, cum illud alieni conferret, exposcit.

Verum melius censent alii hæc decimam decimæ a Levitis datam fuisse, non soli pontifici, sed omnibus sacerdotibus. Alioqui enim pontifex valde dives, et sacerdotes, utpote plurimi, valde

nauperes fuissent. Ita docet Josephus, oculatus testis, lib. IV *Antiquit.* cap. IV, et S. Hieronymus in cap. XLV *Ezech.*, et Philo, lib. De *Honoribus sacerdotum*, in fine, atque ex his Ribera, lib. III *De Templo*, cap. II. Verisimile tamen est, ex hac decima decima, bonam partem, pro dignitate tantæ persone, cessisse pontifici.

28. QUORUM ACCEPTIS PRIMITIIS, — id est decimas: ita Chaldaei; hoc enim cedebant Levitis: primitiæ vero proprie dictæ cedebant sacerdotibus, ut patet vers. 41 et sequentibus.

DATÆ EA AARON SACERDOTI, — ut ille ea inter sacerdotes distribuat: est enim ipse sacerdotum caput et princeps.

29. OMNIA QUÆ OFFERETIS EX DECIMIS, ET IN DONARIA DOMINI SEPARABITIS, OPTIMA ET ELECTA ERUNT. — Notet hoc Christiani II, qui in decimis, primitiis aliisque oblationibus vilissimas dant Deo, ac de proinde et vilissimas ab eo recipiunt, meritoque frugum sterilitate et paupertate puniuntur, sicut puniti sunt Iudei, ut testatur Malachias, cap. I, vers. 14, et cap. II, vers. 2; atque in simili casu eosdem punitos esse docet Aggæus, cap. I, vers. 6 et sequent. E contrario Deus solventibus decimas tales, quales oportet, rependere solet fertilitatem. Audi S. Augustinum, *homil.* 48 inter 50: « Majores, inquit, nostri ideo omnibus copiis abundabant, quia deo decimas dabant, et Cæsari census reddebant: modo autem, quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci; nolumus cum deo partiri decimas, modo autem totum tollitur: hoc tollit fisci, quod non accipit Christus. » Et *serm.* 219 *De Tempore*: « Hæc est Domini justissima consuetudo, ut si tu illi decimas non dederis, tu ad decimam revoceris. » Vide eum toto illo sermone (4).

31. QUIA PRETIUM EST PRO MINISTERIO QUO SERVITIS IN TABERNACULO. — « Pretium est, » hebraice, *merces* est, scilicet laboris quo quasi famuli et bajuli, vos, o Levite, laboratis in portando, disponendo et dirigendo tabernaculo, etc. Hoc enim ministerium in se corporale erat, merebaturque pretium et mercedem corporalem; esto referretur ad finem spirituales, scilicet ad cultum Dei: quæ relatio spiritualis erat, nec vendi poterat sine simonia. *Secundo*, « pretium, » id est stipendium sustentationis: hoc enim etiam in lege nova, ex justitia debitum est parochis aliisque Ecclesie ministris.

32. NE POLLUATIS OBATIONES FILIORUM ISRAEL (quod faceretis, si, cum illi optimas decimas vobis dant, vos inde decimam partem pessimam seligatis, ut eam detis sacerdotibus), ET MORIAMINI.

(4) *Vers.* 80. *Quod si mihi separaveritis optimum ex quoque frumenti genere, eorum loco vobis sint reliqua, quo proveniunt ex arva aut vinearum.* Hoc repetitur ob ea quæ sequuntur, ut intelligerent Levitæ, se posse frui suis decimis, si optima ex his Deo obtulissent, hæc autem ac alii Israelitæ suo proventus, solatis decimis et primitiis, utebantur.

— *g. d.* Si id feceritis, occidimini a me. unde patet quam severe exegerit Deus, non tantum decimas, sed etiam ex his meliora sibi offerri.

Circa hoc caput de decimis nota *primo*, Gentiles quoque suis diis perennes dedisse decimas. Id docet Cicero, libro III *De Natura Deorum*: « Herculi, inquit, quisquam decimam vovit unquam, si sapiens factus esset? » et Plautus: « Ut decimas Herculi solveret; » et Herodotus in *Clio*: « Siste, inquit, ad singulas portas aliquot ex tuis satellitibus custodes, qui velent exportari opes, ut eorum decimæ Jovi necessario reddantur. » Hæc Cæsius ad Cyrum regem Persarum; et Xenophon: « Agis, inquit, Delphos profectus est, ac decimam Deo obtulit. »

Notat *secundo* Philo, lib. *De Sacerdotum honore*, sacerdotibus perinde ac regibus, Dei iudicio, tributa esse pendenda: unde iudicio legis, sacerdotibus equiparari honore ac majestate regibus, imo præferri; nam regibus coacte et invite tributa dant subditi: « At hæc gens (Judaica), inquit, debitam pecuniam libens gaudensque depromit, quasi non daret, sed acciperet, addens fastas orationes et gratiarum actiones. »

Notat *tertio* S. Hieronymus in *Malach.* II, primitiis et decimas datas Levitis et sacerdotibus legis veteris, adumbrasse et prelusisse, quod eadem dande essent sacerdotibus legis novæ; nam, ut ait Origenes hic, *hom.* 41: « Impium est ut qui Deum colit, et scit ejus ministros assistere altari, et verbo Dei, aut ministerio Ecclesie deservire, de fructibus terræ quos dat Deus, solem suum producendo, et pluvias suas ministrando, primitias sacerdotibus non offerat; non enim videtur talis anima Dei habere memoriam, nec cogitare, nec credere, quia Deus dedit fructus quos cepit. » Hinc jam olim Romanum Concilium sub Damaso sanxit, ut decime ac primitiæ a fidelibus darentur, et qui detrectarent, anathemate ferirentur. Quin et S. Chrysostomus, *homil.* 43 in *1 ad Cor.*, jubet ut auctores aliique artifices, cum calecos aliæque sue artis vendunt, aut emunt, decimam partem pretii partem Deo dependant. Vis exempla?

Meliapore in India a Linsitanis inventum est templum, et sepulchrum S. Thomæ Apostoli, cui prisce litteris inscriptum erat, templum hoc a sancto Dei Apostolo Thoma quondam exstructum esse; in templo tuendo colendoque mercurium, quæ in urbem importarentur decimam, ab Sagamo rege attributum: accesserat obstatio ad posteros, ne quid ex eo vectigali donatione imminutum vellent. Ita refert noster Maffæus, libro VIII *Histor. Indic.*

Cum Carolus Martellus decimas Ecclesie in militum stipendia contra Saracenos convertere vellet, restitit ei S. Eucherius Aurelianensis Episcopus, ideoque ab eo in exilium relegatus est, ut habet Joannes Molanus Doctor Lovaniensis in *Annal. Sanctorum Belgii*, 20 februarii.

Cum S. Stephanus Hungaricæ rex Hungaros debellasset et convertisset ad fidem, mox ab eo manubias S. Martini, qui fuit Hungarus, cujus invocatione victoriam obtinuerat, et decimæ Ecclesie addictæ sunt, ut patet ex ejus Vita, quæ exstat apud Surium, 20 augusti, cap. IV et V.

Audi quid de Vania referat Joannes Archiepiscopus Upsalensis in *Historia Gothorum*, lib. XVIII, cap. XIII, Saxo Grammaticus, lib. XI *Histor. Danor.*, Martyrol. Usuardi 6 Idus Julii, Joannes Molanus, orat. 2 et 3 *De Decimis*, Jacobus Meyerus, lib. III *Histor. Flandror.*, anno Christi 1088. Canutus rex, cum summo ac pio studio contenderet, ut Christi ministris liberalius et commodius de decimis et primitiis provideretur, insigni ejusdem Blaeconis perfidia traditus, ab insana plebe trucidatur. Quo facto, tanta frumentorum penuria universam Daniam invasit, ut maxima populi pars alimentorum inopes, inedia consumeretur. Enimvero abunde seges finitimis erat, ut privata gentis, non publica terrarum ultio videretur. Nec prius Danicis agris fecunditas restituta est, quam populus ad eor conversus, penitentiam ageret, se tam sanctum regem occidisse, qui tam justa et honesta pro Christi ministris postulasset. Jamque experimento didicerant se juste novem frumentorum partes amisisse, qui decimam ex eis Deo et Dei ministris reddere noluissent.

De Polonis refert Longinus Craecoviensis Canonius, et ex eo Baronius, tom. XI, anno Christi 1022, quod, cum nonnulli eorum nobiles ab onerosam decimarum solutionem a Christianismo resillire, et ad gentilismum redire, ideoque decimas non solvere, nec ecclesias frequentare, sed sacerdotes de ecclesie pellere cogitarent; Boleslaus pius rex auctores sceleris comprehenderit, eosque partim morte, partim verberibus multavit.

De Italis refert ex Crantzio, Usuardo et aliis Joannes Molanus, 26 novembris, S. Bellinum Episcopus Paduanum, cum divitem quendam nomine Thomam Capivacium cogeret ad solvendas

decimas, ab eo in itinere interfectum, atque, cum post mortem miraculis multis claresceret, ab Eugenio IV catalogo Martyrum ascriptum esse; homicidam autem a Deo puniunt, ad summam egestatem reductum, et ab omnibus derelictum, in carcere misere vitam finisse; posteros vero ejus templum in honorem S. Bellini Deo dicatum nunquam ingredi potuisse, quin et paulo post omnino defecisse.

De Scotis scribit Hector Boetius, libro XIII, et Joannes Magius, lib. IV *De Gestis Sctorum*, cap. X, Catanensis Episcopus suum Adamum, decimas de more exigentem, et ad eas anathemate cogentem, in culina ejus commisisse; id audiens rex Scotie Alexander, collectis copiis, auctores sceleris comprehendit, et supra quadringentos extremo supplicio afficit; Comitum vero Catanensium, quod Adamo opem ejus invocanti non succurrisset, Comitatu privavit. Sed Deus gravior eum punivit; nam famuli ejus, quod eos asperius æquo tractasset, post paucos annos noctu trucidatum, ac in grabatum impositum (quo facinus occultum maneret) accensis adibus coneramarunt. Purit ergo ille eodem supplicii genere, quo sui Adamum Episcopus affecerat.

De Saxonibus audi Lambertum Scafnaburgensem anno Christi 1039. Halberstadtensis Episcopus Bureardus, decimationes Saxonie, quæ ad monasterium Hersveldense pertinebant, sibi vindicabat ratione Episcopalis regimini. Abbas ejus cœnobii Meginhurci jubet Episcopo per Fredericum Palatinum indicari, cum ad furta restituenda nullo jure adduci posset, brevi instare tempus, quo coram Deo esset hæc causa dijudicanda. Moritur paulo post Abbas. Et cum Episcopus ejus rei gratia Synodum indixisset, in itinere lapsus de equo domum relatus est: ubi tum suos domesticos, tum Episcopos se visitantes rogavit, ut decimas istas absque mora cenobio restituerent, se enim injustitiae penas jam luere.

De Noricis fame punitis, ob non solutas decimas, dicam *Deuter.* XIV, in fine.

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur aqua lustrationis, ex cineribus vitulae rufae combustæ, confectæ.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens: 2. Ista est religio victimæ, quam constituit Dominus. Præcipie filiis Israel, ut adducant ad te vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla sit macula, nec portaverit jugum: 3. traditisque eam Eleazaro sacerdoti, qui eductam extra castra, immolabit in conspectu omnium; 4. et tingens digitum in sanguine ejus, asperget contra fores tabernaculi septem vicibus, 5. comburetque eam cunctis videntibus, tam pelle et carnibus ejus, quam sanguine et fimo flammæ tradi-

As. 6. Lignum quoque cedrinum, et hyssopum, cocumque bis tinctum sacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat. 7. Et tunc demum, lotis vestibus et corpore suo, ingredietur in castra, commaculatusque erit usque ad vesperum. 8. Sed et ille qui combusserit eam, lavabit vestimenta sua et corpus, et immundus erit usque ad vesperum. 9. Colliget autem vir mundus cineres vacca, et effundet eos extra castra in loco purissimo, ut sint multitudini filiorum Israel in custodiam, et in aquam aspersionis, quia pro peccato vacca combusta est. 10. Cumque laverit, qui vacca portaverat cineres, vestimenta sua, immundus erit usque ad vesperum. Habebunt hoc filii Israel, et advenæ qui habitant inter eos, sanctum jure perpetuo. 11. Qui tetigerit cadaver hominis, et propter hoc septem diebus fuerit immundus, 12. aspergetur ex hac aqua die tertio et septimo, et sic mundabitur. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit mundari. 13. Omnis qui tetigerit humanam animam morticinum, et aspersus hac commixtione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, et peribit ex Israel; quia aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, et manebit spurcitia ejus super eum. 14. Ista est lex hominis qui moritur in tabernaculo: Omnes qui ingrediuntur tentorium illius, nec ligaturam desper, immundum erit. 16. Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut per se mortui, sive os illius, vel sepulchrum, immundus erit septem diebus. 17. Tollentque de cineribus combustionis atque peccati, et mittent aquas vivas super eos in vas. 18. In quibus cum homo mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo omne tentorium, et cunctam suppellectilem, et homines hujuscemodi contagione pollutos: 19. atque hoc modo mundas lustrabit immundum tertio et septimo die, expiatusque die septimo, lavabit et se et vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum. 20. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio Ecclesie; quia Sanctuarium Domini polluit, et non est aqua lustrationis aspersus. 21. Erit hoc præceptum legitimum sempiternum. Ipse quoque qui aspergit aquas, lavabit vestimenta sua. Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit usque ad vesperum. 22. Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet; et anima, quæ horum quippiam tetigerit, immunda erit usque ad vesperum.

2. Ista est religio (id est cæremonia, sive lex cæremionalis: hanc enim significat Hebr. *חוקי חובה*) victimæ. — scilicet expiatriæ, ex cuius nimirum cineribus fiat aqua lustrationis.

ADVOCANT AD TE VACCAM RUFAM. — Rufus, sive sanguineus color symbolum est peccati, idque ex eo, quod effusio sanguinis, sive homicidium maximum sit peccatum; hinc peccata in Scriptura vocantur sanguinea, et viri sanguinum vocantur peccatores. Vacca ergo rufa significabat peccatores rem esse sanguinis et mortis, æque ac combustionis in igne gehennæ; hæc enim vacca comburebatur, ut ejus cineribus lustraretur et expiaretur immundus, qui tetigerat mortuum: hic autem erat typus peccatoris; contactus enim morticini significabat contactum peccati.

ÆTAS INTEGRÆ (hebraice *perfectam*, quod nos ter Interpres commode de perfectione ætatis, ac consequenter sature et molis accepit: nam integritas corporis sequenti conditione exprimitur, quæ dicitur) IN QUÀ NULLA SIT MACULA, — videlicet nullum vitium corporis; hæc enim phrasi non si-

gnificatur macula coloris, sed deformitatis, ut patet *Levit. xxii, 22.*

Nec portaverit jugum. — Neque enim deo servisse homini victimam hæc, quæ serviet Deo ad hominum expiationem.

Hanc vaccam valde verisimile est, non tantum in Chanaan, sed etiam in deserto immolatum esse, idque ad purificationem leprosorum, seminiptorum et menstruarum, sed maxime ad purificationem Levitarum et sacerdotum, qui tabernaculum adire, tangere et portare debebant. Hoc enim facere non poterant, si erant immundi: non est autem dubium quin in deserto sæpe Levitæ immunditiam, tum ex funeribus, tum aliunde contraxerint: illa ergo hæc vacca, id est, aquis lustrationis, ex cineribus hujus victimæ confectis expiari debebat.

3. TRADETISQUE EAM ELEAZARO SACERDOTI, QUI VERA & EDUCATAM EXTRA CASTRA IMMOLABIT, — quia hæc victima non erat sollemnis et festiva, ut Aaron pontifex illam immolaret, sed jugubris et lustralis; unde eam immolare jubetur Eleazar sacerdos, Aaronis filius. Porro, hic eam immolare jubetur

Vacca rufa cre-
mabitur
extra
castra,
cur?

« extra castra, » quia immolanda erat pro peccatis totius populi, ut scilicet tota cremaretur usque ad cineres, qui essent expiatorii, sive ex quibus cum aqua commixtis, fieret aqua expiationis. Unde hæc vacca, quasi susceptura in se omnes immunditias Hebræorum, censebatur valde immunda: nam sacerdos, qui eam immolabat, censebatur immundus usque ad vesperam, ut et ille qui cremabat eam, et colligebat cineres ejus. Hinc extra castra jubetur immolari et comburi; simul ut per hoc allegorice significaretur Christum extra Jerusalem passurum, ut ait Apostolus, *Hebr. xiii, 12.* Septuaginta vertunt, et *jugalabant eam coram eo*, Eleazaro scilicet, quasi non ipse Eleazar, sed alii coram eo hanc vaccam immolare deberent. Verum Hebræa, Chaldæa et Noster significant, non alium quam ipsum Eleazarum, hanc vaccam immolasse (1).

4. ET TINGENS DIGITUM IN SANGUINE EJUS ASPERGET CONTRA FORES TABERNACULI, — puta versus ingressam tabernaculi, idque eminus; immolans enim hanc vaccam non erat in atrio, vel tabernaculo, ut illud posset contingere; sed erat extra castra, ibique vitula immolata sanguinem aspergens, overtebat se versus Orientalem partem tabernaculi, idque ut per hoc significaretur, Deo qui tabernaculo, quasi templo, representabatur, lustrationem a peccatis fieri, illique nos immunditias et peccatis nostris ad penam obstringi, atque per hanc victimam illi quasi satisfieri, hominesque reatu hoc apud illum exsolvi. Hinc patet immolationem et combustionem hujus vacca rufæ, in terra Chanaan debuisse fieri eo loco, ubi erat templum, puta Hierosolymæ, sed extra urbem: tum quia hæc immolatio erat functio sacerdotalis, que non poterat fieri alibi, quam ubi erat templum; tum quia ex sanguine hujus vacca debebant aspergere septies versus Orientalem partem tabernaculi, vel templi: unde non poterant longe ab eo abesse in hac immolatione: ita Abulensis.

Vacca rufa delat-
labat
Hieroso-
lymæ,
cur?

Allegorice, vacca rufa, inquit Theodoretus, hic *Quæst. xxxvi*, et S. Augustinus, *Quæst. xxxiii*, et Rabanus, significat corpus terrenum secundi Adami, scilicet Christi Domini, quia nomen Adæ dictum est ab Adama, id est a terra rubra ex qua corpus ipsius formatum est; sexus feminæ significat infirmitatem carnis; etas integra et libera significat perfectam ætatem et staturam, æque ac libertatem Christi: hæc ab Eleazaro, id est a Judæis, immolata est; lignum cedrinum est figura crucis, cocceum sanguinis, hyssopus gratiæ vivificantis.

Topologie, vaccam rufam mactamus, cum carnem a lascivia suæ voluptatis exstinguimus, quam cum hyssopo lignoque cedrino ac cocco

(1) Hebræa cum Septuaginta videntur consentire; habent enim et *mactabit* eam, scil. mactans quisvis minister, id est *vaccabitur*, impersonalis loquendi formula, *sermon eo*, scil. Eleazaro.

offerimus, « quia cum maceratione carnis sacrificio fidei, spei et charitatis adolemus. Hyssopus quippe interna munere consuevit; et per Petrum dicitur (*Actor. xv*): Fide mundans corda eorum. Lignum cedrinum nulli putredine deficit: quia spem celestium terminis non consumit. Unde et per Petrum dicitur (*1 Petri 1*): Regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem. Cocceus vero rubro colore flammescit: quia quem implet charitas, incendit. Unde et in *Evang.* Veritas dicit: Ignem veni mittere in terram. Sed bis tinctus cocceus offerri præcipitur, ut videlicet ante interni judicis oculos, charitas nostra, Dei et proximi dilectione coloretur: quatenus conversam mensie sic pro amore Dei quietem dilgat, ut curam proximi utilitatemque postponat, nec sic pro amore proximi occupationi inserviat, ut quietem funditus deserens, ignem in se superni amoris exstinguat;» lucusque S. Gregorius, *VI Moral. xxv.*

5. COMBURETQUE EAM, — non per se, sed per suos. « Comburet » ergo, id est comburi faciet (patet vers. 8) « eam, » totam cum pelle, carnibus, sanguine etiam, ut sequitur.

6. LIGNUM QUOQUE CEDRINUM, ET HYSSOPUM, COCCUMQUE BIS TINCTUM SACERDOS MITTET IN FLAMMAM, — quia hæc erant expiatoria: causas ob quas cedrus, hyssopus et cocceus adhibita sint ad expiationem et ad victimam expiatriam, dedit *Levit. cap. xiv, vers. 4 et 5.*

7. COMMACULATUSQUE ERIT, — immundus erit legaliter. Nota: Sacerdos immolans, et alius comburens vaccam rufam, erant immundi usque ad vesperam, quia vacca hæc, dum comburebatur cum fimo, pelle et sanguine, erat aliquid immundum, uti erat cadaver hominis, vel morticina aliorum animalium: ideo mundos eam tangentes faciebat immundos; postquam vero combusta esset, cineres ejus habebant vim expiandi immundos legaliter, Deo ita ordinante. Ridiculum enim est, quod ait Rabbi Gaon apud Abulensem *Quæst. xiv*, scilicet, cineres hujus vacca fuisse instar mellis, quod necesse cholericis, et prodest phlegmaticis; sic enim et cinerem hunc alios inquinasse, alios emundasse.

9. COLLIGET AUTEM VIR MUNDUS CINERES VACCÆ (combustæ), ET EFFUNDET EOS EXTRA CASTRA IN LOCO PURISSIMO, UT SINT MULTITUDINI FILIORUM ISRAEL IN CUSTODIAM (scilicet, diligenter custodiatur cinis hujus vacca a filiis Israel, ut sit) IN AQUAM ASPERSIONIS (hebræice est, *in aquam immunditiam*, quæ scilicet se ab immunditia legali expient; unde sequitur): QUI PRO PECCATO VACCÆ COMBUSTA EST, — Hebræice, *quia vacca hæc est peccatum*, id est, est, victimæ expiatriæ peccati.

Hinc verisimile est cineres hos vitula rufæ in terra Chanaan ex Hierosolymis, ubi immolata et cremata erat, delatos fuisse ad singula epipida, ut singuli contracta immunditia, purificationem

ad manum habent. Sic legitur *Joan. II*, in Canna Galilee positas fuisse sex hydrias, ad purificationem. Hydrie enim hae continebant aquam lustrationis: perinde ac apud nos chrisma, ab Episcopo in Cathedrali ecclesia consecratam, ad singulas Episcopatus parochias transmittitur et deferitur. Erat enim per cinerem hanc, communis omnium immandatarum expiatio (licet in multis casibus, aliis insuper egerent purificationibus, et lotionem vestium, vel etiam corporis totius); nam aliqui multae immunditiae fuissent sublatae sine purificatione, ut v. g. contactus animalium immandorum: huic enim nulla alia lustratio praescribitur *Levit. cap. XI*, 43 et 44, et quia Apostolus, *Hebr. IX*, 13, generalem carnis emundationem huic cineri attribuit.

Contrarium tamen non est improbabile, scilicet cinerem vitulae rufae tantum expiasse immunditiam contractam ex contactu mortui; nam hoc tantum hic exprimitur. Ita Abulensis, *Questione XV*.

Nota: Hic erat ritus purificandi et expiandi, ut colligitur vers. 49. Cinerem hunc vitulae rufae colligebant in hydriam, vel vas aliud plenum aqua viva, v. g. fontana. Deinde alius quispiam mundus hac aqua aspergebat immundum, sed ita ut ipse adhuc usque ad solis occasum censeretur immundus.

Allegorie, haec aqua cineralis et lustralis fuit typus sanguinis Christi. Nam, « si cinis vitulae aspersus inquinatus sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi? » ait Apostolus, *Hebr. IX*, 13.

Rursum, aqua haec cineralis et lustralis significabat aquam nostram lustralem, sive benedictam, qua utitur ad expiationem peccatorum venialium. Nam, ut recte argumentatur Alexander I Pontifex, qui fuit sextus a S. Petro, *epist. I*, ad omnes orthodoxos: « Si cinis vitulae aspersus populum sanctificabat atque mundabat, quanto magis aqua, quae sale aspersa divinisque precibus sacra est, populum sanctificat atque emundat? »

Scribit Clemens Romanus, lib. VIII *Constitut. Apostol. cap. XXXV*, S. Mattheum usum aquae benedictae instituisse, ritumque benedictionis ab eo praescriptum recenset. Vim vero et fructum benedictionis hujus Deus nullis declaravit miraculis. Nam S. Chrysostomus, aquam benedictam, aequae aspergens filium regum, eum sanum matri reddidit, ut habetur in ejus Vita.

S. Quintianus, anno Christi 206, Episcopus Avernæ civitatis, familiam Hortensii senatoris validam febrè correptam sanavit, mittendo ad eam aquam benedictam; testis est Gregorius Turonensis in ejus Vita.

S. Fortunatus eundem Gatho per aquam bene-

dictam coxam fractam integritati restituit, ut refert S. Gregorius, I *Dial. cap. X*.

S. Malachias, Hibernensis Episcopus, filium regis Scotiae, et mulierem caeco laborantem aqua benedicta sanavit, uti refert S. Bernardus in ejus Vita.

S. Odilo, Abbas Cluniacensis, anno Domini 1048, Innatium aqua lustrali curavit, ut refert Petrus Damianus in ejus Vita.

S. Anselmus, anno Domini 1106, caeco per aspersiorem aquae benedictae visum restituit, uti refert Edinerus in ejus Vita, lib. II.

S. Willebrordus, Episcopus Ultrajectensis, anno Domini 700, per eandem domum a vexatione demonum liberavit, uti refert Albinus Flaccus in ejus Vita.

Magicas prestigias Judaeorum per aquam benedictam dissipavit Josephus ex Judeo Christianus, anno Domini 327, uti ex Epiphano refert Baronius.

S. Marcellus, Apameae Episcopus, daemones impediens demolitionem templi Jovis Apamensis aqua benedicta fugavit, templumque deiecit, ut refert Theodoretus, lib. V, cap. XXI, et Baronius, anno Christi 389.

Audi quid de hac aqua senserit S. Hubertus Leodiensis Episcopus, anno Christi 700: « Vade, inquit, aqua, quae sacerdotali consecratione sale admixto benedicta, et ad effugandam inimicam quidem orationis virtute impregnata est, liquorque olim illidem Apostolica auctoritate benedictus huc inferatur, quorum aspergine atque litura mox ita effugabuntur hinc inimici virulenta phantasmata, ut amplius non audeat sua inferre machinamenta. » Ita habet ejus Vita, quae extat apud Surium, 2 novembris.

Leo VI Imperator scripsit librum *De Apparatu belli*, ubi cap. XIII ita scribit: « Prædixit ei diei quo prælium est ineundum, curare debet dux exercitus, per sacerdotem universum exercitum benedictam, uti refert S. Hieronymus anno Domini 911. Hoc sæculo in Indiis per aquam hanc mira facta sunt et fiunt. In Japone curantur passim ægri ubi aquam hanc hauserint, ut patet ex *epist. Japon*. »

10. HABEBUNT HOC FILII ISRAEL, etc., SANCTUM JURE PERPETUO. — « Sanctum, » id est firmum et invariabile, quasi legem jure perpetuo sanctam; patet ex Hebraeo.

11 et 12. QUI TETIGERIT CADAVER HOMINIS, ET PROPTER HOC SEPTEM DIEBUS FUERIT IMMUNDUS, ASPERGETUR EX HAC AQUA DIE TERTIO ET SEPTIMO, ET SIC MUNDABITUR. — Cur septem diebus erat immundus? cur die tertio et septimo erat lustrandus? Respondet Aben Ezra, quia luna in septem diebus facit quadraturam cum sole a tempore conjunctionis. Nam luna 28 diebus peragit suam cursum et ad solem a quo recesserat, redit; pars autem quarta 28 sunt septem; rursum tria sunt quasi dimidium hujus quadrature, puta septem;

Car die
tertio et
septimo
lustran-
tur im-
mandus

quia enim luna est mater humidorum, et ista aspersio fiebat in aqua, quae est humida, hinc volebat Deus quod tunc luna in eandem influeret, ad hoc, ut hinc aspersio proficeret. Sed haec sunt frivola et lunæ mentis commenta. Verà causa fuit voluntas Dei, ita ordinans; congruentia fuit quod septenarius sit symbolum perfectionis, in cuius medio, puta die tertio, et fine, puta die septimo, volebat Deus immundum lustrari, ut plena et perfecta censeretur esse lustratio.

Hanc lustrationem imitati sunt Gentiles: quotquot enim in funere, comburendoque cadavere ad rogum tantisper expectassent, dum collectis conditiisque reliquiis funeri finis fieret, non ante a lugubri hoc officio discedebant, quam aqua ter essent lustrati propter contractam a funere pollutionem. Id docet Virgilius rituum scientissimus in funere Miseni, *Aeneid. V*:

Ossaque lecta cado taxit Choroineus ahenae.
Item ter socios pura circumtulit unda,
Spargens rore levi et ramo felicis olivæ.

Ubi et aspergilli meministi, quod e rore marino et olivæ felici constabat.

13. QUI TETIGERIT HUMANE ANIMAE MORTICINUM (CADAVER), ET ASPERSUS HAC COMMIXTIONE (ID EST HAC AQUA LUSTRATIONIS, CUM CINERIBUS VITULAE RUFÆ COMMIXTA) NON FUERIT, POLLUTUS TABERNACULUM DOMINI (QUANTUM IN SE EST, ILLUD SI VIDELICET INGRADIATUR POLLUTUS ET IMMUNDUS EXISTENS, ANTEQUAM HAC AQUA LUSTRATIONIS SE EXPIET; HINC OB VIOLATUM SANCTUARIUM) PERBIT EX ISRAEL. — id est, occidetur a iudicibus, si res constet; sin sit occulta, mox vindicet in mortem improvisam incurret. Ita Abulensis.

14. ISTA EST LEX HOMINIS (DE HOMINE, CIRCA HOMOINEM) QUI MORITUR IN TABERNACULO: OMNES QUI INGRADUNTUR TENTORIUM ILLIUS, ET UNIVERSA VASA QUAE IBI SUNT, POLLUTA ERUNT SEPTEM DIEBUS. — Ex hoc loco Iudei istam consuetudinem sibi induxerunt, ut quando aliquis moritur in domo, omnem aquam quae erat domi in vasibus, effundant extra domum, quia iudicant eam esse immundam. Alii simpliciores id etiam agunt, ex eo quod putant animam de corpore reciter egressam, lavari in aqua domus, et illam suo contactu inficere. Addunt alii angelum mortis, id est Satanam, gladium suum, quo illum hominem interfecit, in ea aqua rursum lavare. Sed posterius hoc utrumque est ridiculum: prius probum est, et ex hac lege faciendum, si vas non esset coopertum; tunc enim coinquinabatur, ut dicitur vers. 13; sin esset coopertum, non coinquinabatur mortuæ homine, ideoque non erat necesse aquam eo contentam effundi: ita Abulensis.

15. VAS QUO NON HABUERIT OPERCULUM, NEC LIGATURAM DESUPER, IMMUNDUM ERIT. — Nam, uti moraliter explicat S. Gregorius, XIII *Moral. cap. IX*: « Tegmen operculi vel ligatura est censura disci-

Moriente
hominis
aquam
cunctam
domus
effundant
Judei,
cur?

plina: qua quisquis non premitur, quasi vas immundum pollutumque reprobatur (1).»

16. SI QUIS IN AGRO TETIGERIT CADAVER, etc., SIVE OS ILLIUS, VEL SEPULCRUM, IMMUNDUS ERIT SEPTEM DIEBUS. — Summa apud Iudeos immunditia erat cadaverum, adeo ut ternaes sepulchra, essent immundi septem diebus. Hinc ipsi sepulchra habebant non juxta templum, nec in urbulis, ne in ea incurrendo polluerentur, sed extra eas (ut patet *Luc. VII*, 12, et *Joan. XIX*, 41, de sepulchro Christi) in agris et locis separatis. Hinc etiam Josias rex volens idolorum templa profanare, et omnem religionem locis adimere, mortuorum ossa in illa intulit, *IV Reg. XXIII*, 14.

Sic et Gentiles non in urbe, sed extra suos sepeliebant, tum ne aer in urbe ex factorum cadaverum putrefieret, tum « ne funestarentur sacra civitatis, » ut ait Paulus, lib. II *Recept. sentent.*, tit. 21; et « ne sanctum municipiorum jus pollueretur, » ut inquit Dioecletianus et Maximianus in suo hac de re rescripto: putabant enim Romani alique Gentiles, quiquid diis superis sacrum esset, id vel solo aspectu aut contactu rei funestae contaminari. Sed nec funere pollutis sacrificare fas erat: quare si utrumque ex causa gravi culpam faciendum esset, « elaborabat ut ante sacra efflueret, quam funus agnosceret. Unde etiam Horatius Pulvillus, in Capitolii dedicatione, cum ab inimicis ejus filius munitarium exstinctus, ait: Cadaver sit, nec voluit funus agnoscere, donec templa dedicaret, » inquit Servius in lib. X *Aeneidos*. Similis fuit ritus Greecorum, ut patet ex Luciano de *Dea Syria*.

Denique inauspicatum omen erat, si quis forte in sepulchra incidere. Audi Livium, libro XXX: « Jussus e nantis unus ascendere in malum, ut specularetur quam tenerent regionem, cum dixisset sepulchrum dirutum proram spectare, obminatus, » scilicet Annibal. Ex eodem ritu manavit, quod « deus Viduus » ab eis extra urbem colebatur, teste S. Cypriano, lib. *De Vanitate idolorum*: « In tantum, inquit, deorum vocabula apud Romanos finguntur, ut sit apud illos et Viduus deus, qui anima corpus vidui, qui quasi feralis et funebri intra muros non habetur, sed foris collocatur. » Perstringit hanc veterem superstitionem Theodoretus, lib. VIII *De Curandis Graec. affect.*

Socus se res habet apud Christianos, qui sepulchra juxta ecclesias habent, ut orent pro defunctis, utque mortis et resurrectionis imaginem et spem perpetuo ob oculos habeant.

Tropologice, cadavera sunt peccata. Hinc S. Paulus, *Hebr. IX*, 14, peccata vocat « opera mortua. » Unde Chrysostomus, homil. 15 in *Joan.*: « Si quis, inquit, lugebat olim mortuum, contaminabatur; et hic si quis tetigerit opus mortuum, id est pec-

(1) Pro ligatura, hebr. est operculum, v. g. corium, junctum, id est, quasi vasis ori artissime intortum.

catum, inquinatur per conscientiam. » Item : « Si enim qui corpus mortuum tangebatur, non oportebat intrare in templum, quanto magis qui mortua opera habet? contaminatio enim est pessima; » statim ergo per confessionem se eluat, nec iterum tangat mortuum, id est ad peccatum non redeat. Et rursus : « Dicitur, inquit, quia pestis, cum generatur, corrumpit corpora, tale est peccatum : a peste nihil differt, non quia aerem corrumpit primum, deinde corpora, sed quia continuo in animam transiit, » etc. Quid vomitu turpius excogitari potest, aut foedius et horribilius ad edendum? Talis est qui redit ad peccatum. Unde *Prov. XXVI* : « Sicut, inquit, canis qui revertitur ad vomitum, sic imprudens qui iterat stultitiam suam. »

17. TOLLENTQUE DE CINERIBUS COMBUSTIONIS, ATQUE PECCATI (id est vitulae combustae pro peccatis legalibus explandis : hinc enim vitula hic vocatur peccatum, metonymice), ET MITTENT AQVAS VIVAS SUPER EOS (cineres). — Aquae vivae sunt quae moventur et fluunt, uti fontanae et fluviales; mortuae sunt quae stant et stagnant.

20. SI QUIS HOC RITU NON FUERIT EXPIATUS, PERIBIT ANIMA ILLIUS. — Nota : Immunditia haec tangens cadaver durabat tantum septem dies, quibus elapsis per se expirabat et cessabat, inquit Abulensis. Hoc enim est quod dicitur vers 16 : « Immundus erit septem diebus. » Verum contrarium est verius, scilicet non cessasse hanc immunditiam, nisi per expiationem aquae cineralis. Nam vers 43 dicitur : « Qui aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, et manebit spurcitia ejus super eum. » Debebat ergo immundus hac aqua cinerali se expiare : quod si contemneret, puniebatur morte, ob violatam Dei legem, vel a iudicibus, si res constaret, vel a Deo ipso, si res esset occulta. Sin per oblivionem omisisset hanc sui expiationem, illiusque postmodum recordatus fuisset, tenebatur offerre sacrificium pro delicto suo prescriptum *Levit. v, 3 et 5*; si non recordaretur, non imputabatur ei ad poenam. Ita Abulensis.

Notat Abulensis, *Quaest. XXI*, Iudaeos nullas amplius expiationes servare, nec iis obligari, etiamsi persistit in iudaismo et conscientia sua erronea, qua putant se legibus veteribus adhuc teneri. Nam istae expiationes praescriptae erant in ordine ad Sanctuarium, ut scilicet illud non adirent nisi mundi aut expiati; jam autem nullum habent Sanctuarium. *Secundo*, quia haec vitula rufa, ex qua fiebat aqua lustrationis, debebat immolari a sacerdote, eo loco ubi erat templum, sanguisque ejus versus templum aspergi; jam autem nec habent sacerdotes, nec templum : unde non possunt hanc vitulam rufam immolare. Eadem de causa lustrationes haec non servarunt Iudaei in captivitate Babylonica; in ea enim eversum fuit templum.

21. OMNIS QUI TETIGERIT AQVAS EXPIATIONIS, IMMUNDUS ERIT USQUE AD VESPERAM. — « Omnis; » ergo

et aspergens immundum, imo et ipse aspersus haec aqua, mundabatur quidem ab immunditia priori, v. g. cadaveris, sed aliam ex contactu hujus aquae contrahebat, qua censebatur immundus esse usque ad vesperam, uti patet vers. 17. Ita Abulensis. Erat ergo haec aqua expiatrix, et simul immunda; perinde ut lixivium, licet sit immundum, pannos tamen emundat.

22. QUIDQUID TETIGERIT IMMUNDUS, IMMUNDUM FACIET. — « Immundus, » non legaliter : sic enim immunditia haec pervasisset statim omnes Iudaeos; sed naturaliter, uti erant soli leprosi, seminiflui et menstruatae. Quidquid enim hi tangebant, hoc faciebant immundum; sed si quis haec immunda ulterius tetigisset, non ideo fiebat immundus, uti dixi in *Levitico*. Ita Abulensis. Verum, quia de leprosis, seminifluis et menstruatis hic non agitur, nec de eis ulla hoc capite facta est mentio, hinc verius Lyranus haec refert ad immundum, qui immundus est ex contactu aquarum cineralium, sive expiationis. Haec enim verba referenda sunt ad immediate praecedentia, ubi dicitur : « Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit usque ad vesperam. » Mox enim subditur : « Quidquid tetigerit immundus (scilicet jam dictus, videlicet ex contactu aquae expiationis), immundum faciet, » adeo ut immunditiam suam alteri se tangenti afflet et communicet; hoc enim est quod subditur.

ET ANIMA QUAE HORUM QUIPIAM TETIGERIT, IMMUNDA ERIT USQUE AD VESPERAM. — « Horum, » scilicet quae hoc capite dicta sunt, videlicet vitulam rufam, sanguinem ejus, cineres, aquam lustrationis. Quicumque enim haec tangebant, immundi erant usque ad vesperam, uti dictum est vers. 7, 10 et 21. Ita Abulensis. Verum quia hic versus pendet a praecedenti, cujus ex se quoque quasi respondet, hinc *secundo*, genuine Lyranus : Qui tetigerit, inquit, aliquid horum, scilicet quae tetigit immundus (qui immundus est ex contactu aquarum lustrationis), hic ex eorum contactu immundus erit usque ad vesperam. Aquae enim haec, utpote cinerales, atque ex fimi et pellis vitulae combustionem confectae, licet expiatrix essent, censebantur tamen immundae, adeo ut qui eas tetigisset, non tantum esset immundus, sed et immunditiam suam aspergeret rebus omnibus quas tangebatur, ita ut qui illa ab eo tacta, ideoque polluta vicissim tangeret, pollueretur, feretque immundus usque ad vesperam. Hinc esse sensum patet, tum ex connexione sententiarum, tum ex textu Hebraeo et Chaldaeo, qui alium sensum non admittunt.

Nota : Haec immunditia vespere per se, sine aliqua expiatione desinebat; alioquin enim in expiationibus progressus fuisset in infinitum. Ita Lyranus. Denique tradunt Hebraei, et ex his Burgensis, quod sex tantum vaccae rufae fuerint immolatae per totam durationem utriusque templi : scilicet prima, tempore Moysi per Eleazarum, de qua hic

dicitur, ejusque cineres durasse per totum templum primum; secundam, tempore Esdrae, in principio templi secundi; alias autem duas immolasse Simeonem justum, diversis temporibus (fuit enim ipse pontifex per annos 80); alias denique duas immolatas esse per Joannem pontificem, qui fuit pater Mathathiae, a quo descendunt Machabaei. Verum difficile est creditu, quod

pauci unius vaccae cineres, per tam multos spargendi, sufficerent tantae, scilicet innumerabili pene multitudini Iudaeorum; unius enim vaccae cineres distribuebantur per totam Judaeam. Singuli enim Iudaei crebro iis utebantur ad sui expiationem. Quare verisimilius est, quod ait Lyranus, quotannis vaccae unam rufam immolatam fuisse.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Moritur Maria. Secundo, vers. 3, ob sitim murmurat populus : hinc irritati Moses et Aaron ad aquas Contradictionis offendunt Deum, ideoque ingressu terrae promissae arcentur. Tertio, vers. 14, Moses a rege Edom petit transitum, negat ille. Quarto, vers. 22, in monte Hor moritur Aaron.

1. Veneruntque filii Israel, et omnis multitudo in desertum Sin, mense primo; et mansit populus in Cades. Mortuaque est ibi Maria, et sepulta in eodem loco. 2. Cumque indigeret aqua populus, convenerunt adversum Moysen et Aaron; 3. et versi in seditionem, dixerunt : Unam perissemus inter fratres nostros coram Domino! 4. Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem, ut et nos et nostra jumenta moriamur? 5. Quare non fecistis ascendere de Aegypto, et adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata, insuper et aquam non habet ad bibendum? 6. Ingressusque Moyses et Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum foederis, corruerunt proni in terram, clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt : Domine Deus, audi clamorem hujus populi, et aperi eis thesaurum tuum fontem aquae vivae, ut satiati, cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos. 7. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 8. Tolle virgam, et congrega populum, tu et Aaron frater tuus, et loquimini ad petram coram vis, et illa dabit aquas. Cumque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo et jumenta ejus. 9. Tulit igitur Moyses virgam, quae erat in conspectu Domini, sicut praeeperat ei, 10. congregata multitudine ante petram, dixitque eis : Audite, rebelles et increduli : num de petra haec vobis aquam poterimus ejiere? 11. Cumque elevasset Moyses manum, percutiens virga bis silicem, egressae sunt aquae largissimae, ita ut populus biberet et jumenta. 12. Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron : Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducitis hos populos in terram, quam dabo eis. 13. Haec est aqua contradictionis, ubi jurgati sunt filii Israel contra Dominum, et sanctificatus est in eis. 14. Misit iterea nuntios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicerent : Haec mandat frater tuus Israel : Nosti omnem laborem qui apprehendit nos, 15. quo modo descenderint patres nostri in Aegyptum, et habitaverimus ibi multo tempore, afflixerintque nos Aegyptii, et patres nostros : 16. et quo modo clamaverimus ad Dominum, et exaudivit nos, miseritque angelum, qui eduxerit nos de Aegypto. Ecce in urbe Cades, quae est in extremis finibus tuis, positi, 17. obsecramus ut nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos. 18. Cui respondit Edom : Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi. 19. Dixeruntque filii Israel : Per tritam gradiemur viam; et si biberimus aquas tuas nos et pecora nostra, dabimus quod justum est; nulla erit in pretio diffi-

cultas, tantum velocior transeamus. 20. At ille respondit: Non transibis. Statimque egressus est obvius, cum infinita multitudine, et manu forti, 21. nec voluit acquiescere deprecanti, ut concederet transitum per fines suos: quam ob rem diverit ab eo Israel. 22. Cumque castra movissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ Edom; 23. ubi loentus est Dominus ad Moysen: 24. Pergat, inquit, Aaron ad populos suos; non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel, eo quod incredulus fuerit ori meo, ad aquas Contradictionis. 25. Tolle Aaron et filium ejus cum eo, et fuces eos in montem Hor. 26. Cumque nudaveris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium ejus: Aaron colligetur et morietur ibi. 27. Fecit Moyses ut præceperat Dominus: et ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine. 28. Cumque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium ejus. 29. Illo mortuo in montis supercilio, descendit eum Eleazar. 30. Omnis autem multitudo, videns occubuisse Aaron, flevit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

4. VENERUNTQUE FILII ISRAEL, ET OMNIS MULTITUDO IN DESERTUM SIN, MENSE PRIMO, ET MANSIT POPULUS IN CADES.—Hoc desertum Sin aliud est a Sin, in quo plures cepit manna, *Exodi* XVI, 4 et 13. Nam in illo octava fuit Hebræorum mansio, sive statio: in hoc vero fuit trigesima tertia; unde in Hebræo hoc Sin per *tsade*, illud vero in Exodo per *samech* scribitur.

MENSE PRIMO.—Intellige anni quadragesimi ab egressu Hebræorum ex Ægypto, ut communiter exponunt omnes interpretes: nam, ut solerter advertit Abulensis, Moses tantum describit gesta trium annorum in deserto, videlicet duorum primorum, idque ab *Exodi* cap. vii, hucusque; et quadragesimi sive ultimi, ab hoc capite et deinceps. Reliquos ergo triginta septem annos intermedios silentio obvolvitur, forte quod nihil memorabile in his contigerit. Itaque cum mensis hic primus non possit esse anni primi, vel secundi egressus ex Ægypto: de illis enim jam pridem egit in Exodo, Levitico et Numeris hucusque; consequens est hunc mensium primum accipiendum esse de anno quadragesimo: idque secundo plane colligitur ex *Numeris* xxxii, 37 et 38, ubi Hebræi ex Cades (de quo hic agitur) dicuntur venire in montem Hor, ubi trigesima quarta fuit mansio Hebræorum, ibique mortuus dicitur Aaron, anno quadragesimo egressionis filiorum Israel ex Ægypto, mense quinto. Unde plane verisimiliter colligitur Hebræos eodem anno quadragesimo venisse in præcedentem mansionem Cades, sed mense primo, ut hic dicitur.

Ab hoc ergo capite usque ad finem Pentateuchii, describuntur gesta anni quadragesimi, qui fuit ultimus peregrinationis Hebræorum in deserto.

ET MANSIT POPULUS IN CADES.—Putant Abulensis et Andreas Masius in *Josue* xv, 3, hanc Cades eandem esse cum Cadesbarne. Verum dico: alia est hæc Cades a Cadesbarne, juxta quam decima quinta fuit Hebræorum mansio, ut dixi cap. xii, 4 et 27. In hac enim Cades fuit trigesima tertia

mansio, ut patet cap. xxxiii, 36. Secundo, idipsum docent Chorographi terræ sanctæ, ut Wolfgangus, Zieglerus, Adrichomius et alii. Tertio, idipsum demonstrat Turnellus in suis *Annalibus*, pag. 346, ex eo quod Cadesbarne exsisterit in confinio Australi terræ Chanaan, ut patet *Num.* xxxiv, 4, et *Josue* xv, 3, ubi ponitur in sorte tribus Judæ. At Cades hæc longe aberat Chanaan: erat enim posita in extremis finibus Idumæe, ad Austrum vergentibus, ut patet *Numer.* xx, 16, non valde procul a mari Rubro. Nam ab Assiongaber, quæ erat ad mare Rubrum, venerunt Hebræi in Cades, inde in montem Hor, qui est in finibus Idumæe; unde hic ex Cades Hebræi, vers. 20, miserunt nuntios ad regem Edom, ut concederet eis transitum per terram suam; quem cum ille dare nollet, coacti sunt Hebræi longiori via circumire et transire per terminos ejus Orientales, inde per Moabitam et Ammonitam, ut tandem transito Jordane ingrederentur Chanaan, a latere ejus Orientali. Hinc S. Hieronymus in *Locis Hebræis*, et ad *Fabulam*, de 42 Mansion. in 33: « Cades, inquit, est urbs in deserto, juxta civitatem Arabiæ, quæ dicta est Petra. In Cades cæsus est rex Sodomorum cum suis a Codorahom, *Gen.* xiv, 7. Ibi et occubuit Maria, soror Moysis; ibi et Moses ac Aaron, propter aquas Contradictionis offendunt Dominum, et prohibentur transire Jordanem. » Unde et Cades hebraice dicitur per antiphrasin, quasi minime Cades, id est sancta, vel a sanctitate Moysis translata in offensam. Cades quoque vocata fuit Fons judicii, *Genes.* cap. xiv, vers. 7, quia ibi judicatus est rex Sodomorum cum suis; vel per anticipationem, quia ibi judicatus sunt Moses et Aaron, ut patet hoc capite, vers. 12.

MORTUÆQUE EST IBI MARIA, — puta in Cades, mortua est anno 40. Mortua est ergo Maria quatuor mensibus ante fratrem suum Aaronem: hic enim mortuus est die primo mensis quinti: anni 40, ut patet *Numer.* xxxiii, 38; et undecim mensibus ante Moysen: Moses enim mortuus est sub

Mortua
Maria
quatuor
mensibus
ante
Aaronem,
et

finem ejusdem anni 40 (ut patet *Deuter.* ult.), qui fuit annus mundi 2403.

Nota: Mortua est Maria anno ætatis circiter 430; erat enim ipsa facile decennio senior Moysi, ut dixi *Exodi* ii, 4 et 7. Moses autem, qui hoc eodem anno mortuus est, defunctus est anno ætatis 120, ut patet *Deuter.* cap. ult., vers. 7.

Allegorice, videtur in Maria prophetia esse mortua, in Aaron et Mose sacerdotio et legi Judæorum finis esse impositus: eo quod nec ipsi ad terram promissionis transcendere valeant, nec credentem populum ad eandem de solitudine hujus sæculi educere, nisi solus Jesus, id est, Salvator, verus Dei Filius, inquit S. Hieronymus supra, et ex eo Rabanus.

CURVE INDIGERET AQUA POPULUS.—Erant putei et fontes in Cades: hi, morantibus ibi Hebræis, desiccati fuisse videntur, ideoque Judæi siti ibidem laborantes, contra Moysen murmurant.

Tradunt Hebræi, et nominatim Rabbi Salomon, propter Mariam datum fuisse a Deo Judæis aquæ puteum, qui eos præcederet ubicunque consistenter: propter Moysen datum esse eis manna: propter Aaronem, columnam nubis; hinc is mortuus ea defecisse: hinc et Hebræos impugatos fuisse ab Arad rege, capite sequenti, eo quod Arad videns post mortem Mariæ subtractum esse Hebræis puteum, cogitaret eos a Deo esse desertos, ideoque facile vinci et delere posse.

Sed hæc sunt fabule: certum est enim, nec columnam, nec manna defecisse in morte Aaronis vel Moysi; sed diu post, cum scilicet Hebræi jam ingressi essent Chanaanem gustassentque de frugibus terræ, ut patet *Josue* cap. v, vers. 12.

3. UTINAM PERHESSEMUS INTER FRATRES NOSTROS, CORAM DOMINO! — Hebraice, utinam expresssemus cum fratribus nostris in deserto, idque « coram domino, » residente et presidente in columna nubis et in tabernaculo! Dominus enim nos, ob murmur exploratorum, morte damnavit capite xiv, vers. 19.

Vide hic rursus ingratitudinem populi, et magnam Moysi charitatem cum ea luctantem, eamque superantem. Narrat Laertius, lib. IV, cap. i, Antisthenem, cum audiret Platonem de se male loqui, dixisse: a Regum est, cum benefeceris, audire male. » Excelsi enim animi est ingratitudo hominum non deterreri a studio beneficiendi omnibus.

Diogenes rogatus, « quid apud homines citius enesceret: Beneficium, » inquit.

Plato Aristotelem vocabat mulum: quia mulus, cum saturatus est lacte materno, calcibus petit matrem. Significabat ergo Plato ingratitudinem Aristotelis, qui eductus a se scholam in Peripato aperuisset, ejusque ideas et dogmata vellicaret. Ita Ælianus, lib. IV.

Aristoteles roganti, « cur reliquisset Athenas, » respondit: « Ne Athenienses bis peccent in Phi-

losophiam, » subobscurè taxans Socratis mortem, et suam quoque periculum. Ita Ælianus, lib. VI.

Demosthenes inter fugiendum subinde respiciens ad arcum Palladis, sublatis manibus dixit: « O Pallas arum domina, cur tribus infamissimis bestiis delectaris, noctua, dracone et populo? » Noctua enim Palladii sacra est; eadem draconem habet pro gestamine; populus autem bellua est multorum capitum, pessimam gratiam referre solita optime de se meritis, velut Socrati, Phocioni, Scipioni, etc. Ita Plutarchus.

Epiniondas, accusatus quod imperium quatuor menses ultra tempus sibi prestitum gessisset, cogente necessitate, catello sibi blandiente dixit: « hic mihi pro beneficio gratiam reponit, at Thebani de quibus sepe multumque tunc præclare meritis, mortis penam mihi judicio constituerunt. » Ita Ælianus, lib. XIII.

Pompeius Marcellino, quem vexerant, hosti facto et vincanti: « Non te pudet, ait, Marcelline, mihi convicium facere, qui te a mutoloquentem, e famelicò vomentem feci? » Ita Plutarchus in *Apophth.*

Alfonso rex Aragoniæ, cum objurgaretur quod in Alvarum Lunaam hominem sibi plane ingratum tanta contulisset beneficia, quorum ne memor quidem jam esset: « An ignoratis, ait, ingenti beneficio, non nisi ingenti ingratitudine satis semper fieri? » Idem: « Malo, ait, multos meo elementia et mansuetudine servare, quam paucos mea severitate perdere. » Testis est Panormitanus in ejus Vita.

6. INGRESSUSQUE MOYSES ET AARON, DIMISSA MULTITUDINE, TABERNACULUM FOEDERIS, — ut Dominum consulerent.

Moraliter S. Gregorius, XXIII *Moral.* XXI: « Relictis turbis ad tabernaculum redire, et postpositis exteriorum tumultibus, secretum mentis intrare: ibi enim Dominus consulitur, et quod foris agendum est publice, intus silenter auditur; hoc quotidie boni Rectores faciunt: cum se res duabus discernere non posse cognoscunt, ad secretum mentis, velut ad quoddam tabernaculum revertuntur, divinaque lege perspecta, quasi coram posita eam Dominum consulunt, et quod prius intus tacentes audiunt, hoc foris postmodum agentes innotescunt. »

DOMINE DEUS, AUDI CLAMOREM.—Hæc oratio Moysi non habetur jam in Hebræo, Chaldaeo et Septuaginta; vel ergo ex his excidit, vel certe Interpres noster paraphrasticè eam supplavit. Certum est enim Moysen orantem, non alia, sed hæc ipsa orasse, scilicet: ut Deus populo murmuranti obstitim, daret aquam. Ita Abulensis. Pari modo « egrediamur foras, *Gen.* iv, 8, jam non habetur in Hebræo, Chaldaeo et Græco.

APERI EIS THESAURUM TUUM, FONTEM AQVE VIVÆ.—Aqua viva dicitur saliens, vel qua fluit, sicut mare Mortuum est stagnans. Vocat autem talem fontem thesaurum, quia quæ latent, et necdum

reperita sunt, dicuntur esse in thesauris Dei: hinc illud Psal. XXXII 7: « Ponens in thesauris abyssos: » et Psal. CXXXIV 7: « Producent ventos de thesauris suis; » et Deuter. XXVIII, 12: « Aperiet Dominus thesaurum suum optimum coelum, et tribuat pluviam; » et cap. XXXIII, vers. 19: « Qui inundationem maris quasi lac surgent, et thesauros absconditos arenarum. »

Ut satiati, — scilicet, cum fuerint. Et apparuit gloria Domini, — puta fulgor columnæ nubis novos et insolitos vibrans radios, columnæ, inquam, incumbentis tabernaculo.

8. LOQUIMINI AD PETRAM, — quidnam? verisimile est hoc: « Petra, in nomine Domini Dei, da aquas. »

9. TULIT IGITUR MOYSES VIRGAM, QUÆ ERAT IN CONSPECTU DOMINI, — quæ reposita erat in tabernaculo. Virga hæc erat Mosis, tot portentorum operatrix, non autem Aaronis quæ fronderat: hæc enim tantum erat signum sacerdotii Aaroni consignati, atque ad ejus rei testimonium reposita fuit juxta arcam fœderis: ita aliqui. Verum, cum constat virgam Aaronis repositam esse in tabernaculo, de Mosis virga nesciatur, quoniam devenit, hinc certius hic intelligemus virgam Aaronis, non Mosis.

11. CUMQUE ELEVASSET MOYSES MANUM, PERCUITENS VIRGA BIS SILICEM, EGRESSÆ SUNT AQUÆ LARGISSIMÆ. — Alia est hæc petra, et percussio, ab illa Exodi XVII, 6. Illa enim in Raphidim, juxta Sinai, anno secundo; hæc enim Cades anno quadragesimo contigit. Rursum, Deus hic se solo supernaturaliter aquas produxit ex petra, aerem vicinum in aquas convertendo; in Raphidim vero, venam subterraneam aquarum in lapidem a Mose percussum elieuit, quæ lapidem findens, ex eo prosiliret, idque assidue et continuo. Tradunt enim Cosmographi in Raphidim fontem hunc petre, a Mose percussæ, perdurare, aquasque continue scaturire, inquit Abulensis. Ita Theodosius Abbas prece promissa, virga petram percussit, ex ea fontem perennis aquæ elieuit, qui per aquæ ductus vicinum monasterium, ab eo ædificatum in loco arido irrigabat. Hic fons postea, lavacro in monasterio exstructo, exaruit; sed eo destructo, rursum fluere cepit. Deus enim uti suis non deest in necessariis, ita non redundat in superfluis; testis est Theodoretus in Philotheo, cap. x.

Allegorice, petra est Christus, I Cor. X, 3; aqua est gratia spiritualis a Christo profluens; virga est crux Christi; bis percussit, quia duo ligna transversa sunt crux. Moses Judeorum typum gerit: sicut ergo Moses petram virga percussit de Dei virtute dubitavit: ita ille populus, qui sub lege per Mosen data tenebatur, Christum ligno crucis affigens, cum virtutem esse Dei non crediti: sed sicut perennis petra manavit aqua silicibus, et sanctificatus est per eam Deus: sic plaga Dominiæ passionis effusa est vita credentibus; crux

ergo aquam elicit, incredulis contradictionibus, creditibus sanctificationibus, inquit S. Augustinus hic Quæst. XXXV, et lib. XVI Contra Faustum, cap. XV, et Rupertus.

12. QUIA NON CREDIDISTIS MIHI UT SANCTIFICARETIS ME CORAM FILIIS ISRAEL, NON INTRODUCEtis Hos POPULOS IN TERRAM QUAM DABO EIS.

Quæres, quoniam fuit hic incredulitas, vel peccatum Mosis? Respondent primo aliqui, illud fuisse, quod bis percussit petram, cum semel tantum debuisset.

Secundo alii, quod, populo id petene, petram aliam ab ea quam Dominus designarat, percussit; et hoc esse quod ait Moses: « Numquid de petra hæc (quam scilicet vos, o Hebræi, designatis, non Dominus) vobis poterimus aquam elicere? » Ita Rabbinii.

Tertio alii, quod locutus sit, non petre, uti jussit Dominus, sed populo, cum oburgando et exacerbando, vocans eum incredulum et rebellem: unde populus irritatus, videns licet miraculum aquarum, non sanctificavit tamen Dominum, eum laudando, etique gratias agendo. Ita Abulensis, Theodoretus, Olcaster, Lyranus, est que hæc sententia satis probabilis. Durum enim est et difficile creditu, quod Moses do Dei virtute dubitaret, cum toties eam in tot portentis esset experitus.

Quarto alii, quod concitator, et indignans populo murmuranti, ambigue protulerit interrogando: « Numquid, » etc., quæ absolute et affirmative proferre debuisset, dicendo: « Petra, da aquas; » et hoc est, quod de Mose dicitur Psal. CV, vers. 34: « Distinxit in labiis suis, » id est aliter protulit verba Dei, quam proferenda erant.

Quinto et genuine, peccatum Mosis fuit, quod ipse jam plane senescens (senes enim facile concitantur ad bilem, impatientiam, diffidentiam et pusillanimitatem), irritatus æque ac dejectus, et perturbatus novo et insolito murmure populi (hæc tunc enim ab anno secundo, usque ad annum quadragesimum, quo hæc gesta sunt, nullum populi murmur legimus), dubitanter petram percussit: non quod dubitaret de Dei potentia, aut fidelitate in se: ipse enim ex fidei zelo, incredulitate populi hic arguit, atque in multo majoribus portentis a se editis, adeoque in simili percussione petre in Raphidim, Deo crediderat, Exodi XVII, 6; sed quod populum tam rebellem, Deum que ita irritantem, indignum judicaret hoc miraculo, ac proinde dubitaret an Deus illud esset facturum, et an id vere promississet, ac tantum per ironiam et sarcasum, vel conditionate, si videlicet Hebræi cessant murmurare, et credant Deum ex petra daturum aquas. Jam vero videns eos incredulos, dubitanter petram percussit, quasi impossibile aut improbabile esset ex petra aquam prodire pro tam incredulis. Hanc enim dubitationem plane significant verba Mosis: « Audite, rebelles et increduli: num de petra hæc vobis aquam pe-

Quæsto et vers. Mosis dubitavit, an Deus pro populo tam rebellem daret aquam.

terimus elicere? » quid clarior? Deus autem non ironice, nec conditionate, sed vere et absolute promiserat se ex petra elicitorum aquam, qua sim explorant tam Hebræi, quam eorum pecora. Rursum ipsidum clare significant verba Dei ad Mosen et Aaronem vers. 12 et 21: « Quia non credidistis mihi. » Peccarunt ergo aliqua incredulitate, dubitatione et diffidentia circa aquam a Deo promissam. Ita S. Augustinus, Quæst. XIX, Rabanus, Rupertus, Cajetanus et alii.

Permisiit Deus hunc Mosis lapsum, ut in tanto honoris et virtutum fastigio recordaretur se esse hominem, id est labilem et infirmum, non angelum, non Deum. Nam « omnium memoriam habere et in nullo penitus errare, divinitatis potius quam mortalitatis est, » ait Justinianus Imperator. Utque hoc ejus exemplo Sancti, qui diligentissime servierunt Deo, maxime Prælati, se humiliant, timentes, dicentesque sibi: Qui stat, videat ne cadat; ut cum metu et tremore pergant salutem suam operari, tanquam qui de perseverantia sint incerti, etiam ipso ultimo die vite sue. In senio cecidit Salomon sapientissimus mortalium, Origenes, Tertullianus, Lucifer Calaritanus; qui et quales viri! Oremus ergo assidue: « Cum deferret virtus mea, usque in senectam et senium, Deus, ne derelinquas me. » Hoc nos docet lamentabilis hic Mosis lapsus in fine vite; qui, esto non fuerit culpa lethalis, cum tamen a terra sancta ixa desiderata exulsiit. Mors enim illi fuit irrogata non tam a sententia Dei, quam a necessitate nature fatiscens et deficientis: jam enim agebat annum ætatis 120. Idem dico de Aaron ejus fratre: hic enim Mose tribus annis erat senior. Debebat ergo uterque cito mori; sed Deus fecit ut uterque moreretur ante ingressum terre sanctæ jam instantem, quia ille utrumque per sententiam excluderet.

Secundo, permisit hunc Mosis lapsum Deus, ob causam et significationem allegoricam, quæ fuit, quod Deus animo destinaret Josue successorem Mosis, ut scilicet ipse, quasi typus Jesu Christi, induceret populum in terram promissam.

Allegorice, ergo Moses legis, Josue Christi figuram gerit; itaque sicut Moses populum eduxit ex Ægypto, Josue vero eundem in Chanaan introduxit: ita lex ab impietate liberat credentes, Evangelica autem gratia introducit eos in regnum celorum. Ita Theodoretus, Quæst. XLIII in Deuter., et S. Augustinus lpe, Quæst. LIII, qui ait: « Cum ambobus fratribus Mose et Aaron dicitur, ut apponatur ad populum suum, patet non esse illos in ira Dei, quæ separat a pace societatis æternæ. Unde manifestatur, non solum officia, sed etiam mortes eorum, signa fuisse futurorum, non supplicia indignationis Dei. » Ubi plane significat S. Augustinus hoc Mosis peccatum leve et veniale fuisse, ideoque mortem ei non tam supplicium, quam castigationem fuisse, quæ magis esset signum et

Cor Deus permisit hunc Mosis lapsum? Prima causa

significatio rei futuræ, jam dicte: idque certum est verisimillimum.

UT SANCTIFICARETIS ME CORAM FILIIS ISRAEL, — ut iis ostenderetis me esse sanctum, omnipotentem, veracem et clementissimum, qui etiam impiis et ingratis præstem ea (uti hactenus me sæpius fecisse, meminisse potestis et debetis) quæ promisi, videlicet aquam de petra.

Nota: Fideles qui in rebus perplexis et arduis sperant in Deum, atque cum Abrahamo contra spem in spem credunt, hi sanctificant Deum; vult enim Deus magna a se sperari: hinc ait Sapient. cap. 1: « Sentite de Domino in bonitate. »

NON INTRODUCEtis Hos POPULOS IN TERRAM, QUAM DABO EIS, — puta in ipsam Chanaanem, trans Jordanem: nam alioqui Moses intravit in terram promissam, ex Jordanem sitam, videlicet in regna Og et Sehon, eaque dedit tribui Ruben, Gad, et dimidie tribui Manasse; sed non transivit Jordanem in Chanaan, ad terram promissam cæteris omnibus tribubus, cujus termini circumscribuntur Numer. 34. Ita Abulensis, Quæst. XLVIII, et S. Augustinus. Fuit hæc insignis poena et mortificatio Mosis, quod terram promissam lacte et melle manantem, adeo concupitum videre non potuerit, quodque ducatus sui longissimi et molestissimi fine et fructu frustratus fuerit. Ita Deus S. Xaverium alioque Sanctos in ipsa morte mortificavit, ut plene mundo et sibi mori, Deoque vivere discerent, utque hoc suarum levium culturarum haberent purgatorium, quo expiati mox in coelum evolerant.

13. HÆC EST AQUA CONTRADICTIONIS, — litigii et contentiosis (hæc enim omnia significat Hebræum מַיִם מְרִיבִים, ubi contradixerunt et murmuraverunt.

Ubi JURGATI SUNT FILII ISRAEL CONTRA DOMINUM, ET SANCTIFICATUS EST IN EIS, — id est sanctus, verax, fidelis, clemens et liberalis declaratus est, dando eis, licet incredulis et rebellibus, potum aquæ, itaque superando et confundendo incredulitatem eorum. Ita Dei sanctitatem imitantur, qui inimicos diligunt, et vincunt in bono malum.

14. MISIT INTERREA NUNTIOS MOYSES DE CADES AD REGEM EDOM (Cades enim vicinum erat Idumæe, per quam transiundum erat Hebræis, recta iteris in Chanaan) qui DICERENT: HÆC MANDAT HÆC NOBIS IN MANDATIS DEDIT, UT TIBI DICEREMUS. Unde Hebræa, Chaldaea et Septuaginta habent: Hæc dicit frater tuus Israel, — frater tuus Jacob, puta Jacobæi, sive posteri Jacobii, qui sunt fratres vestri: parens enim eorum Jacob fuit frater Esau, qui fuit parens vester, omniumque Idumæorum.

16. MISERITQUE ANGELUM, — ducent nostrum, nos præeuntem in columna nubis. EGREG IN URBE CADES POSITI. — « In, » id est juxta: non enim verisimile est Hebræos in deserto urbes esse ingressos; id enim non permisissent incolæ, timentes sibi ab Hebræis: urbes etiam non ce-

Magnanimi erant. cast. Deum.

dissent tantam hominum multitudinem. Ita Abulensis.

17. NON BIZANUS AQUAS DE PETRIS TUIS. — gratis scilicet, et sine pretio, sed pretio eas ememus, ut dicitur vers. 19. Est enim in desertis illis magna siccitas, et aquarum penuria: unde ne Idumaei suis aquis extra urbes existentibus, quibus ad sitim suam et pecorum indigebant, timeant, spondent Hebraei se aquas eorum non bibitaros, nisi iis volentibus, et dato pretio.

18. CUI RESPONDIT REX EODI: NON TRANSIBIS PER ME, — per meam ditionem (1).

20. STATUQUE EGRESSUS EST OBVIUS CUY INFANTA MULTITUDINE (hebraice, cum populo gravi, id est denso, numeroso et plurimo, quem vulgo vocamus *infantum*) ET MANU FORTI, — magno robore militum.

21. QUAMOBREM DIVERTIT AD EO ISRAEL, — ita scilicet, ut reflexo cursu circumvirit Idumaeam ad latus Orientale, ac consequenter partem aliquam Idumaeae necessario transire debuerit, ut veniret in Moab et Ammon, et inde in Chanaan. Hoc enim est quod dicitur *Deut. II, 4 et 8*: «Cumque transissemus fratres nostros, filios Esau.»

22, 23 et 24. CUMQUE CASTRA MOVISSENT DE CADES, VENERUNT IN MONTE HOR, UBI LOCUTUS EST DOMINUS AD MOYSEN: PERGAT AARON AD POPULOS SUOS, — *g. d.* Moriatur Aaron, et ad patres suos justos, in limbum transeat, iisque aggregetur: hoc enim innuit illa phrasid, peregre, vel congregari ad populum suum, ideoque fere tantum de justis dicitur.

26. CUMQUE NUDAVERIS PATREM VESTE SUA. — Hinc patet Aaronem induisse vestes pontificales in castris, atque inde ita indutum exivisse in montem Hor, ut cum decore et gloria occumberet, utque in monte hasce vestes exneret, iisque Eleazarum, primogenitum Aaronis filium, indueret Moses, uti et fecit; itaque Eleazarum hoc solo vestitionis ritu, sine alia unctione vel consecratione, in monte hoc consecravit pontificem, et patris successorem. Ita Abulensis.

Id factum est proter legem et morem. *Primo* enim, vivente patre, filius in lege veteri non poterat fieri pontifex. Erat enim hereditarius et perpetuus pontificatus apud Iudeos, ita ut ne ipsi quidem parentes eum in filios resignare possent, quamvis officio fungi poterant. *Secundo*, quod extra tabernaculum et castra, idque sola vestitione vestium pontificalium, Eleazarum consecratus sit pontifex. Eleazarus vero, utpote primogenitus, debebat suscipere pontificatum, nec poterat eum in fratrem Ithamar rejicere, quia jusserat Deus ut primogeniti patri succederent in pontificatu, eumque susciperent, sibi que in eo de-

(1) Vers. 19. Pro *tritam*, hebr. est *aggestam*, ut Galli dicunt, *unc chausse*. — Pro *nulla erit in pretio*, etc., alii ex hebraeo vertunt, *duntaxat*, quod pro *nililo* est, quod tibi nullo modo nocere possit, *pedibus* (recta) *meis transito*.

servirent, nisi haberent maculam, de qua *Levit. XXI, 17*.

29. ILLO MORTUO IN MONTIS SUPERCILIO. — Mortuus Aaron anno quadragesimo ab egressu ex Aegypto, aetatis 123, in mense quinto, ut dicitur *Numer. XXXIII, 38*, idque extra castra, uti et Moses, ne Hebraei in idola proni, eos, eorumque corpora, quasi numina colerent; atque in monte Hor, id est in monte montis, ut dignus locus meritis ejus monstraretur, inquit S. Hieronymus *ad Fabiolam*, de 42 Mansion. in 34: Aaron enim hebraice idem est quod montanus, qui in monte recte moritur, quia ut moos, caeteros superavit, tam officio, quam virtute.

Hinc patet Aaronem in morte habuisse haec tria privilegia: *primum*, quod mortuus sit nullo preveniente vulnere, morbo, aut tedio vite, sed in plena sanitate (sanus enim et validus descendit montem Hor), quasi dormiens de vita hac assumptus sit. *Secundum*, quod viderit filium suum Eleazarum sibi succedere, vestibusque pontificalibus indui, itaque pontificem consecrari. *Tertium*, quod in presentia et quasi in gremio charissimi fratris sui Moysi, et filii Eleazari expiravit, illique ipsi oculos clausurint; nec vero Moyses et Eleazarus assistentes Aaroni morienti, inde legalem immunditiam contraxerant, quia Deus, hoc ipso quo jubebat eos assistere morienti, in hac lege et legali immunditia dispensabat. Ita Abulensis.

Addit *quartum* R. Salomon, cui credat qui vult, quod isti tres, scilicet Moyses, Aaron et Eleazarus, ascendentes in montem Hor, invenerint speluncam, et lectam paratum, et lampadem ardentem, uti solet mortuis aptari, indeque cognoverit Moyses illum locum a Deo esse paratum pro dormitione Aaronis. Exiit ergo vestibus, et induto Eleazaro, incubuit Aaron lecto, et clausis oculis susceptus est a Domino in pace: Moyses autem videns mortem ita placidam, desideravit similem, quae et ei promissa est cap. *XXXII, 13*, et *Deut. XXXII, 30* (2).

30. OMNIS AUTEM MULTITUDO VIDENS OCCUBUISSE AARON, FLEVIT SUPER EO TRIGINTA DIEBUS. — Ita et Moyses defunctum flevit triginta diebus, *Deut. ult.*, et Joseph cum suis plaxit Jacobi patris mortem 30 diebus.

Dices: *Genes. I, 3*, dicitur Joseph eum planxisse 70 diebus.

Respondendo: Ex hisce 70 diebus, primi 40 pertinerunt ad condiendum corpus aromatibus,

(2) Duo montes, qui nomen *Hor* ferunt, sunt distinguendi. Alter borealis ac limitanens Palaestinae cisjordanensis, de quo infra cap. *XXXIV, 7, 8*; alter ab Austro Palaestina, proxima a Cades statione, ad ipsos Idumaeae fines, de quo h. L. Aaronis sepulchrum haud procul a ruinis Petrae, celeberrime olim Arabiae Petrae urbis primariae, hodieum ostenditur, in monte quodam, ad cuius pedes Arabes in honorem Aaronis victimas immolare solent, uti refert Burckhardt *Travels in Syria*, etc. p. 430. Cf. de Laborde et Liaut, *Voyage dans l'Arabie Pétrée*.

juxta morem Aegyptiorum, ut patet ibidem vers. 3; triginta vero ultimi proprie erant planctus. Ab hoc ergo tricenario dierum accepit Ecclesia mo-

rem pro defunctis faciendi tricenaria, id est triginta dierum memoriam, preces et elemosynas. Ita Abulensis.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hebraei cedunt Arad regem. Secundo, vers. 4, murmurat populus, ideoque Deus in eum serpentes ignitos immittit, a quibus mors sanantur per aspectum serpentis aenei. Tertio, Deus, vers. 16, puteum Hebraeis sitientibus ostendit. Quarto, vers. 21, Hebraei debellant Sehon et Og reges.

1. Quod cum audisset Chanaanæus rex Arad, qui habitabat ad Meridiem, venisse scilicet Israel per exploratorum viam, pugnavit contra illum, et victor existens, duxit ex eo praedam. 2. At Israel voto se Domino obligans ait: Si tradideris populum istum in manu mea, delebo urbes ejus. 3. Exaudivitque Dominus preces Israel, et tradidit Chanaanæum, quem ille interfecit subversis urbibus ejus: et vocavit nomen loci illius Horma, id est, anathema. 4. Profecti sunt autem et de monte Hor, per viam quae ducit ad mare Rubrum, ut circumirent terram Edom. Et tædere coepit populum itineris ac laboris: 5. locutusque contra Deum et Moysen, ait: Cur eduxisti nos de Aegypto, ut moveremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquae: anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo. 6. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas et mortes plurimorum, 7. venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccavimus, quia locuti sumus contra Dominum et te: ora ut tollat a nobis serpentes. Oravitque Moyses pro populo, 8. et locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem aeneum, et ponit eum pro signo; qui percussus aspererit eum, vivet. 9. Fecit ergo Moyses serpentem aeneum, et posuit eum pro signo: quem cum percussus aspicerent, sanabantur. 10. Profectique filii Israel castrametati sunt in Oboth. 11. Unde egressi fixere tentoria in Jeabarim, in solitudine, quae respicit Moab contra orientalem plagam. 12. Et inde moventes, venerunt ad torrentem Zared. 13. Quem relinquentes castrametati sunt contra Arnon, quae est in deserto, et prominens in finibus Amorrhæi, signidem Arnon terminus est Moab, dividens Moabitas et Amorrhæos. 14. Unde dicitur in libro bellorum Domini: Sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon. 15. Scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in Ar, et recumberent in finibus Moabitarum. 16. Ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen: Congrega populum, et Zabo ei aquam. 17. Tunc cecinit Israel carmen istud: Ascendat puteus. Concinebant. 18. Puteus quem foderunt principes, et paraverunt duces multitudinis in datore legis, et in baculis suis. De solitudine, Matthana. 19. De Matthana in Nahaliel; de Nahaliel in Bamoth. 20. De Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum. 21. Misit autem Israel nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, dicens: 22. Obsecro ut transire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros et vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos. 23. Qui concedere noluit ut transiret Israel per fines suos: quin potius exercitu congregato, egressus est obviam in desertum, et venit in Jasa, pugnavitque contra eum. 24. A quo percussus est in ore gladii, et possessa est terra ejus ab Arnon usque Jeboc, et filios Ammon: quia forti praesidio tenebantur termini Ammonitarum. 25. Tulit ergo Israel omnes civitates ejus, et habitavit in urbibus Amorrhæi, in Hesebon scilicet, et viculis ejus. 26. Urbs Hesebon fuit Sehon regis Amorrhæi, qui pugnavit contra regem Moab,